זאַכצענטער יאָהרגאַנג
№ 14

„CZENSTOCHOWER CAJTUNG" פרייז 20 גראָשן

טשענסטאָכאָווער צייטונג

Czwartek 1 kwietnia 1937 — ליכט-צינדען פרייטאג 5.56 — ד׳ דחוהמ״פ כ״א ניסן תרצ״ז

Bibljot. Jagiellońska Kraków Inw. Anu. 19

דער לאנגיעהריגער דיפלאָמירטער **טישלער** פון בוי-אַרבייט

ל. קאַץ וואַרשאַווער 21.

מאַכט בעקאַנט, אַז עס ווערט אָנגענומען אַלערליי בוי-אַרבייט ווי אויך געוועלב-איינריכטונגען די אַרבייט ווערט אויסגעפיהרט סאָליד, רעיעל און צו מעסיגע פרייזען.

געדענקט די אדרעס: ל. קאַץ, וואַרשאַווער 21.

EDWARDA KRAUSKOPF

LEKARZ-DENTYSTA
Aleja 11 m. 1
przyjmuje od g. 10—1 i 4—7.

מרכז דתי-תרבותי ע״י בית-הכנסת החדש.
יודאַאיסטישער אינסטיטוט ביי דער נייער שוהל
שבת, אחרון של פסח 4 אַ זייגער נאַכמיטאַג
קומט פאַר ווי געוועהנליך אַ

אַ מסבת עונג-שבת.

במועדון העברי ירצה ה׳ א. ח. שיפר ביום ראשון, כ״ג ניסן (4.4) בשעה 8.30 בערב על הנושא: „מבוא לספרות העברית".
כל העברים מתבקשים לבא!

SZKOŁA TAŃCÓW
baletm. Kosteckiego
w lokalu własnym
ul. Waszyngtona № 6.
Uczy modnie, wytwornie, w kompletach, pojedyńczo — zapisy codziennie. Opłaty przystępne.
שבת 3 אפריל א יו״ט פראַקטישע לעקציע פאַר יודישער געזעלשאַפט. אנהויב 8 אָוונד. ערשטקלאַסיגע מוזיק.

Zakład fryzjerski
damsko-męski
R. Offmanówna
CZĘSTOCHOWA, I-sza ALEJA № 5,
w podwórzu, na lewo, I piętro
wykonuje wszelkie czynności w zakres fryzjerstwa wchodzące jak: trwałą ondulację damską, czesanie żelazkowe, manicure, farbowanie brwi i rzęs.
Męskie golenie strzyżenie mycie głowy
po cenach bardzo niskich.

FARBIARNIA, i PRALNIA CHEMICZNA
„KRYSZTAŁ"
ul. Berka Joselewicza 2.
Filja: Warszawska 37.
צום פריהלינג-סעזאָן
מיר נעמען אָן צו וואַשען **קראַגענס** מיט לאַנג - דויערענדע שפּיגעל-גלאַנץ ווי אויך **כעמיש** צו רייניגען און צו פאַרבען אַלעראַרט קליידונג.
גאַרדינען צו וואַשען און צו שפּאַנען.
ספּעציאַליטעט: 1) פאַרבען לעדערנע קורטקעס
2) דעטאַשירען (ארויסנעמען פלעקען אָהן וואַשען).
אכטונג: פלעקען ווערען ארויסגענומען אויפ׳ן אָרט אַלץ צו ביליגע פרייזען.

פאַרבעריי און כעמישע וועשעריי
„BENETA"
ב. יאַסעלעוויטשאַ 11
(געגענאיבער.דעם געוועלב פון דער קאַפּעלושאַרניע).
קראַגענס ווערען געוואַשען מיט דויער-האַפטען שפּיגעל-גלאַנץ.
ספּעציאַליטעט:
1) אויפפרישען (פאַרבען) לעדערנע קורטקעס.
2) פאַרבען לויט מוסטערן.
3) דעטאַשירען (ארויסנעמען פלעקען אָהן וואַשען אויפ׳ן אָרט).
4) כעמיש רייניגען און פּרעסירען קאָסטיומען.

פייערלעשער-זאַל. **לעצטע 3 טעג!**
פון וועלט-בעריהמטען אמעריקאנער קינסטלער

רושעק רעכטצייט

מיט זיין פּאַרטנערין
אלא שליווקאָוויטש

מיט׳ן אנטייל פון די גוט-בעקאַנטע אַרטיסטען לויט א״ב: גאַווא-ווי, יהודה גרינהויז, משה גורוויטש, יוסף ווידעצקי, רייע זאַמין, מאַקס מאַקסימאָוו, יוסף נייווירט, ליובאַ ראָזענבערג, נתן רייכענבערג.

דאָנערשטאָג ד. 1 אפּריל 9 אָוועֶנד	צום ערשטען מאָל אין טשענסטאָכאָוו! די צווייטע פּרעמיערע **דער פריילעכער ציגיינער** אָפּערעטע אין 3 אַקטען. מוזיק פון רעכטצייט.
פרייטאָג ד. 2 אפּריל 4 נאָכמיטאָג	צום לעצטען מאָל צו ביליגע פרייזען פון 49 גר. **אונגעזעצליכע קינדער** גרויסע סענסאַציאָנעלע פּיעסע אין 3 אַקטען מיט אַ פּראָלאָג (5 בילדער)
פרייטאָג ד. 2 אפּריל 9 אָוועֶנד	צום צווייטען מאָל! **דער פריילעכער ציגיינער** אָפּערעטע אין 3 אַקטען, מוזיק פון רעכטצייט.
שבת ד. 3 אפּריל 4 בייטאָג	צום לעצטען מאָל צו ביליגע פרייזען פון 49 גר. **דער פריילעכער ציגיינער** אָפּערעטע אין 3 אַקטען, מוזיק פון רעכטצייט.
שבת ד. 3 אפּריל 9 אָוועֶנד	לעצטע פּרעמיערע! פריילעכע אָפּערעטע אין 3 אַקטען, 25 נומערן געזאַנג **דער אָדעסער טענצער** אין 3 אַקט קאַבאַרעט אויף דער בּיהנע.

בילעטען-פאָרפערקויף אין דרוק. פון ה׳ באַטשאַן פון 7 אָוונד און יו״ט פון 11 פריה אין קאַסע.
זונטאָג, ד. 4 אַפּריל לעצטע פרעהליכע געזעגענונגס = פאָרשטעלונג.

KINO „STYLOWY", Aleja № 27.

פון היינט, דאָנערשטאָג און יעדען טאָג גרעסטע קונסטווערק פון די לעצטע צייטען
דער קריזיס האָט זיך געענדיגט — ס׳האָבען איהם בעזיעגט די קאָמיקער

דזשיגאָן און שומאַכער

וועלכע וועלען אַמוזירען דעם עולם אין דער נייעסטער קאָמעדיע

פריילעכע קבצנים

אין די הויפּט-ראָלען: **רות טורקאָוו, גאָלדשטיין, אָפּענהיים** א. א.

ZAWIADOMIENIE.
Niniejszym uprzejmie zawiadamiam Sz. Klijentelę, że
pracownia ubiorów damskich
S. GELBHAUER
Katedralna № 10
została przeniesiona na tę samą ulicę:
Katedralna Nr. 7, front, parter.
Przytem zawiadamiam, że na nadchodzący sezon wiosenno-letni sprowadziłem najnowsze modele i żurnale.
Polecam się nadal względom Sz. Klijenteli.
S. Gelbhauer, Katedralna 7, front, parter.

WORLD-RADIO
Świat w domu...
Urok dni świątecznych podnosi niepomiernie odbiornik
WORLD-RADIO
Precyzja wykonania w połączeniu z artystycznym wyglądem zewnętrznym stwarza piękną harmonijną całość.
„MAZUR" i „POLONEZ" oto nazwy odbiorników o cenach popularnych i wykonaniu luksusowym.
Zakłady Radiotechniczne
„WORLD-RADIO"
Spółka Komandytowa
ALEJA 24. TELEF. 25-75.

דאַנקזאָגונג.

אונזער האַרציגסטען דאַנק דריקען מיר אויס דעם חשוב׳ן ה׳ **יוסף רוזשאַנסקי** הויז-איינענטימער פון דער וואַרשאַווער גאַס נר. 36 פאַר׳ן אָבגעבען אַ העריליך לאָקאַל דער געזעלשאַפט „תומכי עניים" צום פערטיילען די פּראָדוקטען אויף די ערשטע און צווייטע טעג פסח.

אין נאָמען פון דער פערוואַלטונג
פּרעזעס **ב. באַטשאַן** וויצע-פּרעזעס **ש. קרויסקאָפּף.**

אַלגעמיינער יודישער אַרבעטער-בונד „בונד" אין פּוילען
טשענסטאָכאָווער קאָמיטעט.

פרייטאָג, ד. 2 אַפּריל 8 אָוונד אין זאַל פון „מכבי" קאַטעדראַלנאַ 13

אַ פאָרלעזונג פון ה׳ וויקטאָר אַלטער

א.ד.ט.: **„די לאַגע פון די יודישע מאַסען אין פּוילען".**

בילעטען זיינען צו בעקומען אין סעקרעטאַריאַט, פּילסודסקי נר. 17 און פרייטאָג ביי דער קאַסע.

אונזער האַרציגען דאַנק

דריקען מיר אויס אונזער לאַנדסמאַן ה׳

שמעון אייזנער איז לאָנדאָן

פאַר זיין איניציאַטיווע צו זאַמלען צווישען די אונטען-אויסגערעכענטע פריינד 400 זלאָטעס וועלכע זענען אונז צוגעשיקט געוואָרען צו פערטיילען פאַר אָרימע בכבוד׳ע אויף יום-טוב.

גלייכצייטיג דאַנקען מיר די מנדבים ה״ה: אברהם גלאַסמאַן, שלמה אַסלאַווסקי, דוד שלמה בימלער, אפרים עפּשטיין, שמעון אייזנער, מאיר קענמיין, ישראל סאַפּאַניע, יצחק ראָזענטאַל, ראובן קליינאַוויטש, שלום הימעלספרינג, שמואל פישער, ליפּמאַן דאַהסיא, מנחם נחום גאָלדשטיין, דוד שלום אויקין, שכנא פאַהרד, ישראל דוב הלוי, צבי זאב סינגער, נאַכע גאָלדינג, חיים גאָלקין, יעקב קליינפעלד, מרדכי פּאָלאַק, יהודה בלעקמאַן, אברהם לייב סילווערסטאַן, דוד הענדמאַן, צבי גרינבערג, בנו של יצחק ראָזענטאָל, מרדכי זכרי׳ טיבער, אלי׳ גלאַס, מ״ר סמיט.

זאָל זיי גאָט בעצאָהלען פאַר זייער איידעלען טהאָט.

אין נאָמען פון דער קלאָבוצקער קהלה
פּרעזעס: **ברוך שפּערלינג.**

אין נאָמען פון הילפס-קאָמיטעט
אלי׳ מאָס און יצחק לייב שפּערלינג.

Krain i Fesser
Częstochowa,
ul. Berka Joselewicza 6.
Telefon 23-12.
Stal wszelkiego rodzaju
Narzędzia
Artykuły techniczne i t. d.

„TRIOKONG"
Zakłady Przemysłu Radiowego
Częstochowa, Garibaldiego 28. Tel. 10-99
Polecamy pierwszorzędnej jakości radioodbiorniki
COLUMBUS 937
3 lampy z 4 prostownicza
LECH
2 lampy z 3 prostowniczą

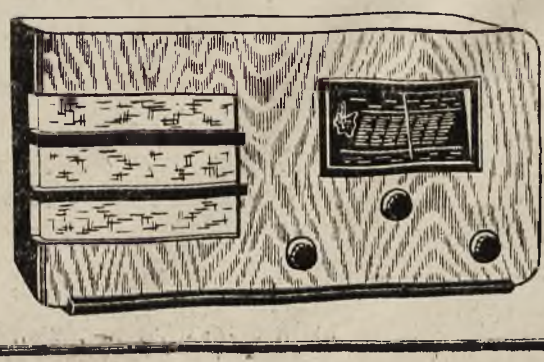

Nasz system ratalny umożliwia nabycie powyższych odbiorników na najdogodniejszych warunkach.
Demonstracje w firmie
N. TEICHNER
Aleja 14. Tel. 17-91

וואס וועט זיין ווייטער?

מען האט אדורכגעלעבט זעהר בי-טערע טעג. דאס יודישע טשענסטא-כאוו קאן זיך נאך אלץ נישט בערו-היגען פון די „מאנעווערס", וועלכע מען האט געגען אונז איינגעארדענט אין די יום-טוב-וואך. און וואס ווייטער? צי זענען מיר זיכער, אז דאס וועט זיך נישט איבער'חזר'ן? דער עיקר איז דאך, אז עס גיט זיך איין דאס ערשטע מאל און דאן קומט שוין דער אפעטיט מיט'ן עסען. און היות ווי דאס ערשטע מאל איז עס זיי גע-לונגען, זיי האבען נישט געהאט קיין שטערונגען, וועלען זיי מסתמא עס פרובירען צו מאכען נאכאמאל.

אויב די יודישע סוחרים פון צענ-טער שטאדט ליידען פון די פיקעטען, איז עס פאר די מארקשטעהער פון זאוואדזיע א פולשטענדיגער רואין, דארט זענען זיי אינגאנצען הפקר, און אויב עס זאל זיך זיך איבער'חזר'ן די דאזיגע העסליכע בלאקאדע, דאן ווע-רען עטליכע הונדערט מארק-שטעהער אראבגעשוועפט פון אויבערפלאך.

וואס טהוט מען ווייטער?

דאס יודישע טשענסטאכאוו האט געשיקט א דעלעגאציע אין מיניסטער-יום, די דעלעגאציע האט, ווי בעוואוסט, צוליעב דער אומגליקליכער באהן-קא-טאסטראפע נישט דערגרייכט איהר ציעל. ווי מען האט אונז אינפארמירט האט די ווארשאווער צענטראלע פון סוחרים פעראיין יא אינטערווענירט אין מיניסטעריום, און ווי זיי האבען מודיע געווען זענען זיי געווען צופרי-דען פון די הבטחות, וועלכע זיי הא-בען דארט בעקומען. מיר אבער דא האבען נישט געהאט די מעגליכקייט פון די הבטחות צו געניסען, ווייל נישט בלויז, וואס מען האט די פיקעטען נישט אראבגענומען, נאר זיי זענען נאך מעהר פערשטארקט געווארען אום סאמע ערב יום טוב און אויך דעם ערשטען טאג יום טוב זענען געשטא-נען פיקעטען פאר די געצעהלטע אפענע יודישע געוועלבער, טא מיט וואס איז די ווארשאווער דעלעגאציע דאס געווען אזוי צופרידען?

אבער נישט וועגען דעם געהט עס. עס האנדעלט זיך, צי מיר זאלען אראבלאזען די הענד און אלעס לאזען ווי עס געהט, אדער מיר דארפען ווע-גען דעם עפעס טהון.

עס איז נישט קיין שום ספק, אז אזוי בלייבען קאן עס נישט און טאר נישט. מיר יודען האבען אויף אונזער לאנגען מארטירער-וועג שוין געהאט צו טהון מיט אזעלכע פאלען, נו, האט מען אראבגעלאזט די הענד?

דער חוב פון אונזערע שליחי - צבור דארף זיין אנצוווענדען אלע מיטלען, כדי נישט צו דערלאזען צו אזא דער-נירערונג פון אונזער לעבען. מען טאר נישט פערלירען דעם קאפ, מען קאן נישט דערלאזען, אז די יודישע בעפעל-קערונג זאל ארײנפאלען אין יאוש. יא פועל'ן, נישט פועל'ן – טהון מוז מען. מעג דאס אומגליק זיין ווי שרעק-ליך, מעג די פערביטערונג זיין ביז גאר. דעם בטחון און מוט טאר מען נישט פערלירען. זאלען די יודישע כלל-טהוער צונויפרופען אסיפות און געפונען א רפואה אויף דער דאזיגער אקטו-עלער פראגע, וואס הייסט:

וואס וועט זיין ווייטער?!

ש.

ה' גאנזווא רעזיגנירט נישט!

מיר האבען שוין אונזערע לעזער דערצעהלט ווי אזוי דער חברה-קדישא-מאן ה' אברהם גאנזווא וויל דוקא עקס-מיטירען די חברה קדישא נאר פאר דעם איינעם חטא, וואס די לעצטע דערלויבט די געזעלשאפט תומכי-עניים צו פערטיי-לען די פארציעס יעדען שבת די ארימע בכבוד'ע יודען.

דער פראצעס איז שוין פארגעקומען עטליכע מאל און אלע מאל אבגעלייגט געווארען. דורך דער צייט איז דער הויפט עדות פון ה' גאנזווא געשטארבען, דאן זענען געווען אנדערע מכשולים, האט מען געקאנט רעכענען, אז ה' גאנזווא, אן'עלטערער יוד, וועט זיך דאך צוריקציהען פון אזא נבלה און וועט די אנקלאגע געגען דער חברה-קדושא צוריקציהען. ווער ס'האט אזוי געטראכט האט אבער געהאט א גרויסען טעות. דער ה' גאנזווא געהער נישט צו די מענשען, וועלכע האבען חרטה, קוים האט ער זיך אריינגעשלאגען אין קאפ אריין א זאך, וועט ער אזוי לאנג גראבען ביז ער וועט ס'זייניגע אויס-פיהרען.

מארגען, פרייטאג, שביעי של פסח, קומט צום פיערטען מאל פאר דער פראצעס צווישען ה' גאנזווא מיט דער חברה-קדישא וועגען עקסמיטיע.

ווי מען שמועסט, וועט מארגען אויפ'ן פראצעס ארויסטרעטען א פרישער עדות מצד דעם אנקלאגער, א ריינער אריער, וועלכער זאל דעצידירען לטובת דעם ה' גאנזווא.

מיר שטעמפלען די טהאט פון ה' אברהם גאנזווא און לאדענען גלייכצייטיג איין די יודישע בעפעלקערונג פון אונזער שטאדט בייצוואוינען די פער-האנדלונגען. אדרבה, זאל זיך דאס יודישע טשענסטאכאוו בעקענען מיט די מעשים תעתועים פון א מכלומרשטען רעליגיעזען יודען, וואס פרעטענדירט נאך צו זיין א חברה-קדושא-מאן.

פון יודאאיסטישען אינסטיטוט.

זעהר געלונגען און אינטערעסאנט איז אויסגעפאלען דער פערגאנגענער מסבת עונג שבת, אויף וועלכען הרב ד"ר הירשבערג האט רעפערירט א.ד.ט.: „פסח – דער יום טוב פון בעפריי-אונג.

ווי ווייט בעליבט עס זענען די מסבות עונג שבת, בעווייזט דער פאקט, וואס די פערזאמעלטע צוהערער האבען דורכאויס געפאדערט, דאס צומארגענס זונטאג, דעם צווייטען טאג פסח זאל פארקומען אן'עונג יום-טוב. די לייטונג פונ'ם אינסטיטוט האט דעריבער איינ-געארדענט א מסבת עונג יום טוב, אויף וועלכען פראפ. ב. וויינבערג האט רעפערירט דעם המשך פון דער טעמע „ר' יהודה הנשיא – די פערזענליכקייט און די ווערק".

שבת, אחרון של פסח קומט פאר א מסבת עונג שבת מיט דער בעטייליגונג פון ה' משה כהן, וועלכער וועט רעפע-רירען א. ד. ט. „יחזקאל הנביא – חזון העצמות".

שבת, דעם 17-טען אפריל וועט פאר-קומען א מסבת עונג שבת ספעציעל פאר קינדער. פרטים וועלען נאך גע-מאלדען ווערען.

מאנטאג, דעם ערשטען טאג חול המועד איז פארגעקומען די גרינדונגס-פערזאמלונג פון „מועדון עברי". אנ'ערך 40 פערזאן האבען זיך בעטייליגט אין דער פערזאמלונג און זיך איינשטימיג ארויסגעזאגט פאר דער גרינדונג פון מועדון. עס איז בעשלאסען געווארען צוויי מאל מאנאטליך איינצוארדנען העבראאישע רעפעראטען.

זונטאג, דעם 4-טען אפריל, 8-30 אוועגד וועט ה' א. ה. שיפער האלטען דעם ערשטען רעפעראט א. ד. ט. „מבוא לספרית העברית".

די אלגעמיינע פערזאמלונג פון דער יודענ-שטאטס-פארטיי

זונטאג, דעם 28 טען מערץ איז פארגעקומען די אלג. פערזאמלונג פון דער יודענשטאטס-פארטיי אין טשענ-סטאכאוו. אין אנוועזענהייט פון איבער 50 חברים-רות עפענט די פערזאמלונג ה' אינזש. פייגין, וועלכער שילדערט אין ריהרענדע ווערטער די לאגע אין א"י און דערמאנענדיג די געפאלענע קדושים אויפ'ן א"י-פראנט בעט ער צו בעעהרען זייער אנדענקען דורך אויפ-שטעהען פון די ערטער, אינזש. פיי-גין דערמאנט אויך די פערשטארבענע: נחום סאקאלאוו, ד"ר יהושע טהאן און הרב אש.

עס ווערט דאן איינשטימיג אויסגע-וועהלט אלס פארזיצענדער ה' א. איצ-קאוויטש, וועלכער פערבעט די ה"ה: אלטמאן און שאיא אלס בייזיצענדע און ה' אוויעטשקא אלס סעקרעטאר.

ה' מ. רוזיעוויטש גיט אב דעם טע-טיגקייטס בעריכט און ווייזט אן, אז טראץ דעם וואס א גרויסע צאהל חברים זענען עולה געווען קיין א"י קומען דאך צו נייע מיטגלידער, וועל-כע פערגרעסערען אונזערע רייהען. בלויז אין די לעצטע וואכען זענען צו-געקומען 10 מיטגלידער. ווייטער דער-מאנט ער דעם בעזוך פון עקזעקוטיוו-מיטגליד אדוו. ב. וויינשטיין, וועלכער האט אויסער זיין עפענטליכען רעפע-ראט נאך אבגעהאלטען א קאנפערענץ מיט דער בעטייליגונג פון אנדערע ציוניסטישע ארגאניזאציעס. עס זענען פארגעקומען שיחות חברים איבער אלע אקטועלע פראבלעמען אין ציוניזם. עס איז אויך אנגעהויבען געווארען א ציקל פון רעפעראטען, פראבלעמען אין וועל-כע עס האבען זיך בעטייליגט ה"ה: א. איצקאוויטש, מ. רוזשעוויטש, ד"ר הירשבערג א. א. די צייטווייליגע פערוואלטונג האט אויך צוגעהאלפען דער יוגענד-ארגאניזאציע „ברית הק-נאים" צו שאפען אנ'אייגענעם לאקאל און זיך בעטייליגט מיט רעפעראטען און שיחות אויף זייערע פערזאמלונגען. מיר האבען אויך אנטיילגענומען אין אלע אקציעס און מפעלים, אין די פארברייטונגען צום וועלט-קאנגרעס צו די קהלה וואהלען א.ז.וו.

דעם קאסע בעריכט גיט אב ה' אינזש. פייגין, וועלכער ווייזט אויף, אז אין די לעצטע 3 חדשים זענען איינגעפלאסען אין דער קאסע צירקא 457 זל. און אויסגעגעבען 407 זל. אין דער קאסע געפינט זיך איצט 50 זל.

נאכדעם נעמט דאס ווארט ה' אליהו איצקאוויטש צו זיין רעפעראט „די פא-ליטישע לאגע אין א"י" ערקלערענדיג קלאר דעם פראגראם פון דער יודענ-שטאטס פארטיי און אונזער שטעלונג אין דער ציוניסטישער ארגאניזאציע געהט ער איבער צו דער פאליטישער ארבייט פון דער ציוניסטישער עקזע-קוטיווע און ער בעהאנדעלט די ארויס-גערוקטע פאדערונגען פון פראפ. וויי-צמאן פאר דער קעניגליכער קאמיסיע.

אין דער דיסקוסיע האבען אנטיילגע-נומען מעהרערע חברים. נאכדעם ווי עס ווערט ערטיילט אבסאלוטאריום ווערט געוועהלט א נייער ועד אין וועלכען עס געהען אריין: אינזש. פיי-גין, באראן, גליקסמאן, ח. איצקאוויטש, בירמאנובנא און ווילינגערובנא.

נאך דער פערזאמלונג איז פארגע-קומען א באנקעט פאר דעם ה' נתן ליבערמאן, וועלכער איז די וואך עולה נאך א"י. ביי א גלעזיל משקה האט דער עולם פערבראכט אין א געמיט-ליכע שטימונג און מיט דער „התקוה" איז דער אינטערעסאנטער אוונט פערענדיגט געווארען.

FABRYKA WYROBÓW METALOWYCH i DRUTÓW do PARASOLI
D. WOLF i Z. GRABINER
Częstochowa, Staszica 8. Telef. 19-04 i 16-87.
przyjmuje do cementowania, hartowania, niklowania, mosiądzowania, lakierowania i oksydowania, jak również do szpicowania i krojenia drutu. CENY NADER PRZYSTĘPNE.
Odbieramy i odsyłamy towar na własny koszt.

קריעת-ים-סוף אדער נסי-הים

קליינער פעליעטאן

מיר זענען געזעסען בייס טיש, גע-טרינקען א ביסעל פסח'דיגען וויין און פערביסען מיט א באבעלע. רופט זיך אב מיין שכן גרונם פלטיאל אזוי צו זאגען: הערט יודען, דער נס ביים ים איז דאך פארגעקומען בעת די יודען זענען ארויס פון מצרים און פון דא-מאלס אן איז שוין אוועק עטליכע טוי-זענד יאהר און פונדעסטוועגען קומען אט די אלע נסים פאר אויך ביז'ן היינטיגען טאג אויף דעם זעלבען אופן.

ווען מיר האבען אויפגעשטעלט אויף איהם א פאר אויגען, האט ער זיך בנעימות אראבגעשלינגען דעם ביסען, וואס ער האט געהאט אין מויל און עס אונז געגעבען צו פערשטעהן אויף קלייגעלד.

– קודם כל, איז געווען איבריג דער גאנצער יציאת מצרים – הויבט אן זיין רעדע גרונם פלטיאל – ווארום, וואס וואלט אונז געשאדט, אז מיר וואלטען ביז'ן היינטיגען טאג געווען אין מצרים. איי, דאס וואס מען האט מיט אונז גע-ארבייט בחומר ובלבנים, איז גאר קיין חסרון נישט. ערשטענס, וואלט מען זיך ביז היינט שוין געוועזן ארויפגעארבייט און מיר וואלטען שוין געווען פריצים, נישט קיין קנעכט. צווייטענס, ווען מיר וואלטען אפילו ביז'ן היינטיגען טאג געווען ארבייטער, וואלט אויך נישט געשאדט, ווארום אונזער גאנצער אומ-גליק איז דאך, וואס מיר זענען נישט קיין ארבייטער, איבריגענס, ווען מיר וואלטען נישט ארויס פון מצרים וואל-טען מיר דאך נישט געווארען קיין פאלק, וואלט מען פערשפארט די אלע צרות און די וועלט וואלט נישט גע-דארפט אונז א טובה טהון און אויף אונז רחמנות האבען, און אפשר וואל-טען אזוי ארום קיין ענדעקעס איינגאנ-צען נישט געווען.

איז דאך אבער דאס נס יא געשעהן– זאגט ווייטער מיין שכן – מיר זענען ארויס פון מצרים (אינטערעסאנט איז דאס, וואס דאמאלס האבען אונז די מצרים נישט ארויסגעלאזט און די היינ-טיגע „מצרים" וואלטען גערן געזעהען, אז מיר זאלען וואס גיכער ארויס), האט מען פאר אונז געמוזט שפאלטען דעם ים און פון דאמאלס אן, האט זיך דער דאזיגער „נס", וואס הייסט: קשה פרנסה לישראל כקריעת ים סוף, צוגע-קלעבט און וועט אונז בעגלייטען עד סוף כל הדורות. דאן דער צווייטער נס: די יודען זענען אריין אין ים און זענען נישט דערטרינקען געווארען, און פון דאמאלס אן געפונען מיר זיך כסדר אויפ'ן ים פון שנאה און האס, וואו די כוואליעס ווארפען אונז פון איין עק צום צווייטען און דאך ווערען מיר נישט דערטרינקען. די וואסערען – דערצעהלט די מסורה – האבען זיך אין ים אויפגעשטעלט ווי צוויי מוי-ערען, דורך וועלכע די יודען זענען אדורכגעגאנגען און פון דאמאלס אן שטעהען די דאזיגע מויערען און לאזען אונז נישט פריי זיך בעוועגען. אויך אין מיטעלאלטער האבען מיר געפיהלט דעם טעם פון די געטא-מויערען און אפילו היינט, ווען די מענשהייט איז שוין ציוויליזירט און זי דעקלאמירט וועגען קולטור און פראגרעס שטעהען נאך אלץ די דאזיגע מויערען פאר אונז יודען.

– וואס פאר א מויערען – טאל איך מיין שכן אריין אין די רייד – וואס פאלט אייך איין. צום היינטיגען טאג זענען מיר יודען דאך גלייכבערעכטיגט מיט אלע בירגער פון לאנד... אט נעמט למשל – – –

– וואס טויגען מיר אייערע משלים– לאזט מיך מיין שכן נישט קומען צום ווארט – אז איך וועל אייך בעסער געבען פאקטען. אין פוילען זענען מיר יודען גלייכבערעכטיגט מיט אלע ביר-גער פון לאנד – אזוי זאגט בפירוש די קאנסטיטוציע און פונדעסטוועגען זענען מיר ארומגערינגעלט מיט מוי-ערען. אונזערע זיהן און טעכטער אויף די אוניווערזיטעטען זענען ארומגערינ-געלט מיט א מויער פון אנטיסעמיטי-שען האס פון די ענדעקישע סטודענ-טען; אונזערע ארבייטסלאזע זענען פערשטעלט מיט א מויער פון נישט בע-קומען קיין ארבייט; אונזערע געשעפ-טען זענען ארומגעשטעלט מיט א מויער פון פיקעטען; אונזער גאנץ לעבען איז האַרט ווי א מויער. און גלויבט מיר – צינדט זיך אן מיין שכן – אז דאמאלס, ווען מיר זענען געווען פאקטיש ארומ-גערינגעלט מיט א מויער אין דער געטא, איז אונז א סך בעסער געווען, דאמאלס האבען מיר געהאט דעם בע-גריף, אז אזוי מוז זיין. מיר האבען זיך טאקי געשטיקט אין די ד' אמות פון אונזער לעבען, אין די ענגע שמא-לע געסלעך פון געטא, אבער איבער אונזער גייסטיג לעבען זענען מיר גע-ווען בעלי-בתים, און אונזערע קינדער האבען געוואוסט, אז קיין בעסער לע-בען קאנען מיר נישט דערווארטען. די לעצטע יאהרען אבער ווען די מוי-ערען פון געטא זענען צובראכען געווא-רען און ס'האט זיך געעפענט א פרייע וועלט, האבען אונזערע קינדער, וועלכע האבען זיך צוגעקוקט, ווי אזוי די קינ-דער פון אנדערע פעלקער ערציהען זיך, אויך געשטרעבט צו דער זעלבער ער-ציהונג. די עלטערען האבען זיי דאס נאכגעגעבען. מען האט אונז אבער דאס נישט געקאנט פערגינען. די פעל-קער האבען דערזעהען, אז דאס יודישע פאלק איז פעהיג, בעגאבט און קאן די דאזיגע תורה שנעלער בעגרייפען פון די אומות העולם, האט מען זיך צוזא-מענגענומען אין – הבה ונתחכמה, מען טהוט אונז אן ווייטער קייטען אויף די הענד און אויף אונזער מח.

פונדעסטוועגען – הויבט אויף מיין שכן זיין שטימע, וואס איז ביז איצט געווען אזוי קאלט און טרוקען – דארף מען נישט זיין פערצווייפעלט. מיר יו-דען, דאס אלטע פאלק, האט אנגעהוי-בען זיין מארטירער-וועג נאך פון די אור-אלטע צייטען, בעת יציאת מצרים, ווען פון הינטען האט זיי פערפאלגט דער שונא, פון פארענט דער ים, אין די זייטען די מדבר און ווילדע חיות, און פונדעסטוועגען זענען זיי נישט געלאפען צוריק, זיך נישט געוואלט אי-בערגעבען דעם שונא אין די הענד אריין און ווערען צוריק שקלאפען, נאר זיי זענען געלאפען פאראווערטס, באדאי אין ים אריין; און ווען דאס וואסער האט זיי שוין דערגרייכט ביז צום האלז, עס איז געווען באו מים עד נפש, איז געשעהן דער גרויסער נס – קריעת ים-סוף. נעמען מיר – זאגט ווייטער מיין שכן – די יודישע געשיכ-טע, זעהען מיר, אז אויף אונזער גאנ-צען לעבענס-וועג האבען מיר געהאט עהנליכע פאסירונגען, ווי ביי יציאת מצרים. עס זענען געווען מאמענטען, ווען מיר האבען געמיינט, אז ס'איז שוין נישטא קיין אויסוועג, עס איז כלו כל הקיצין, אז מיר געהען חלילה אונטער, איז אין דער לעצטער מינוט געשעהען א נס און מיר זענען ארויס פון דער סכנה.

נעמען מיר היינטיגע צייטען–רעדט שוין מיין שכן מיט פייער, אזוי ווי ער וואלט געהאלטען א טאאסט–לעבען מיר יודען אדורך א זעהר שווערען מאמענט. מען האט זיך גענומען אונז מקפח פרנסה צו זיין, מען לאזט אונ-זערע קינדער נישט בילדען, מען בע-גרעניצט אונז אין אונזער רעליגיעזען לעבען, פון טאג צו טאג ווערט די לאגע אלץ ערגער און טרויעריגער, דער יאוש הויבט זיך אן ארייצנו'גנב'ע-נען אין אונזערע הערצער און דאס טאקי איז דאס טרויעריגסטע. דערצו טאר מען אבער נישט דערלאזען. אונ-זער חוב איז אויפמערקזאם צו מאכען אונזערע ברידער, נישט צו פערצווייפ-לען, און דאס דארפט איהר שרייבער טהון. וואס פינסטערער עס ווערט אונ-זער לעבען, אלץ נויטיגער איז א דער-מונטערונגס-ווארט. מיר דארפען אויפ-מישען דאס מחזור'ל און זיך נעמען א ראיה פון קריעת ים-סוף און נסי-הים און זיך טרייסטען, אננעמען זיך מיט מוט האבען דעם בטחון, אז אויך היינט, ווען פון אלע זייטען זענען מיר ארומ-גערינגעלט פון שונאים, שלאנגען און עקדישען, וועט סוף כל סוף אויך גע-שעהען א נס און מיר וועלען נצול ווערען פון אונזערע פערפאלגער.

איך טהו צוליב מיין שכן און האב א נאמען געגעבען אט דעם דאזיגען היינטיגען פיעליעטאן–קריעת ים סוף אדער נסי-הים, כדי דערמיט צו סימ-באליזירען, אז כאטש אונזער לעבען איז אזוי שווער ווי קריעת ים סוף, וועלען דאך געשעהן נסי-הים...

סמאל

פּאַטריאָטישע אינטערעסען

קלאַנגען און אָבקלאַנגען

פון לעאָ קעניג

די אייראָפּעאישע מלוכה-לייט, פּאָליטיקער און סאָציאָלאָגען זענען איצט שטאַרק פערזאָרגט: די מענשהייט און דער עיקר זייערע אייגענע פעלקער, ווילען זיך נישט פערמעהרען ווי זיי וואָלט זיך געוואָלט, ווי ס'איז אין די פּאַטריאָטישע אינטערעסען פון זייערע מלוכות.

די מענשהייט, כלומר'שט די ווייסע מענשהייט, די אייראָפּעאישע פעלקער, ווילען זיך א פּנים פּאַרט נישט פערמעהרען און טהו זיי עפּעס.

אין רוב אייראָפּעאישע לענדער ווערט די געבורט קלענער. און נישט נאָר צווישען די העכערע פערמעגליכערע און אינטעליגענטע סאָציאַלע שיכטען — וועלכע זענען, אגב, אזוי שטאַרק פערזאָרגט — נאָר אויך צווישען די פּשוט'ע ארבייטער מאַסען, וועלכע האבען ביז לעצטענס נישט געוואוסט פון קיין חכמות און געקינדעלט אויף וואס די וועלט שטעהט. אָבער ווי שלעכט די בילדונג-סיסטעם זאָל נישט זיין אינ'ם רוב אייראָפּעאישע לענדער, זייט זיך דאָך דורך א שטויב פון בילדונג צווישען די מאַסען. ווי גרויס די ארבייטסלאָזיגקייט און די נויט זאָלען נישט זיין, זענען אָבער דאָך פערשידענע אַמוזירונגען אין די לעצטע פאַר צעהנדליג יאהר געוואָרען שטאַרק פּאָפּולער און ביליג.

דאס קינאָ, די טעגליכע פּרעסע, די פּאָפּולאַריזירטע וויסענשאַפטען, און טאַקע די דעמאַגאָגישע פּאָליטישע פּראָפּאַגאַנדע — דאס אלעס צוזאמען האט אויפגעוועקט ביים גרויסען עולם דעם אַפּעטיט פרייליכער און גרינגער צו לעבען; יעדער יחיד, צו וואס פאַר א קלאַס ער זאָל נישט באַלאַנגען, שטרעבט ארויסצוקריגען פונ'ם לעבען דעם מאַקסימום פערגעניגען, וואס לאָזט זיך.

הערט טאַקע די מענשהייט אויף ביאָלאָגיש בלינד צו מעהרען און פרוכפּערן זיך.

קינדער אויפברענגען איז א שווערע יאָך, און א סך קינדער — אונערטרעגליך.

די הערשענדע רעליגיעס האבען אויפגעהערט צו הערשען און בינדען שוין נישט אזוי די מאַסען מיט זייערע געבאָטען.

מילא פונ'ם „מיט געוואָלד מוזט לעבען" האַלט איצט יעדערער. מען מוז לעבען, אָבער פונ'ם „מוז געבוירען צו ווערען" האט די מאָדערנע פּאָפּולערע וויסענשאַפט בעפרייט. און אפילו ביי די אָפּיציעלע פאַרשטעהער פון די פערשידענע רעליגיעס עפענען זיך איצט נישט דרייסט די מיילער צו מאַכען פּראָפּאַגאַנדע געגען געבורט קאָנטראָל.

די ווייסע מענשהייט, וועלכע האט שוין דורכגעמאכט א וועלט-מלחמה, און האט פערזוכט פון דעם עץ-הדעת, וויל גרינגער און פרייליכער לעבען, און וויל אויך די קינדער, וואס זיי האבען שוין, זאָלען בעסער און פרייליכער לעבען.

און צו דעם אלעם שפּילט זעהר שטאַרק צו נאַטירליך די פּאַטאַלע מורא פאַר א נייער מלחמה מיט וועלכער אייראָפּא און די גאנצע וועלט לעבט איצט. מען צעהלט די טעג און די חדשים ווען די עקספּלאָזיע וועט אויסברעכען. מענשען געדענקען נאָך די לעצטע וועלט-מלחמה און האבען גענוג פאַנטאַזיעס זיך פאַרצושטעלען ווי פיעל שרעקליכער עס וועט זיין די קומענדיגע וועלט-מלחמה.

און אין שפּאַניען זעהט מען שוין בעשיינפערליך דעם גורל פון קליינע קינדער און דאס איז נאָר אין א ציווילער-קריג, אין א קריג צווישען „אייגענע", וועלכע זעהט אויס ווי שפּילעכעל געגען דער אמת'ער מלחמה, צו וועלכער אלע פעלקער גרייטען זיך אצינד.

זאגט זיך ווייזט אויס אצינד אָב די מענשהייט צו פּראָדוצירען צופיעל קאַנאָנען-פלייש.

פּאַטריאָטיזם איז טאַקע אצינד שטאַרק אין דער מאָדע, אָבער דער אינסטינקט איז א פּנים גובר דעם פּאָליטישען פּאַטריאָטיזם.

ווערט טאַקע איצט די געבורט ראַטען קלענער כמעט אין אלע אייראָפּעאישע לענדער.

און מלוכה-לייט, פּאָליטיקער און סאָציאָלאָגען זענען איצט שטאַרק פערזאָרגט.

אויך די מאַסען, וועלכע האבען ביז לעצטענס נאָר געוואוסט דערפון, אז זיי „מוזען לעבען און מוטשען זיך", האבען אָנגעהויבען האַלטען פון געבורט קאָנטראָל.

מילא, די העכערע און פערמעגליכערע קלאַסען (צו וועלכע זיי אליין באַלאַנגען ס'רוב) ווילען נישט האבען קיין סך קינדער איז עס דאָך פערשטענדליך. זיי האבען דאָך די מיטלען צו לעבען פרייליך, די ערד קען דאָך פאַר זיי זיין א אמת'ער גן-עדן מיט א צוויי, צי איין קינד סיסטעם. איי די מאָדערנע „היגיעניסטען" טענה'ן, אז דווקא די בעסערע געזונדערע הערשענדע קלאַסען דאַרפען האבען א סך קינדער, כדי די נייע מענשהייט זאָל זיין א געזונדערע — ווילען זיי אָבער דערפאַר נישט הערען און ווילען אליין בעסער און לייכטער לעבען.

אָבער אויך די מאַסען זאָלען מורד זיין אין דער נאַטור און זיך אָבזאָגען צו פרוכפּערן זיך?

וואס וועט זיין דער סוף פון זייערע נאַציאָנען, אין וועלכע זיי זענען אזוי שטאַרק פערליבט?

אין עטליכע צעהנדליג יאהר אַרום וועלען דאָך די אייראָפּעאישע פעלקער בעשטעהן דאס רוב פון אַלטע און שוואַכע לייט.

און וואס וועט מאַקע זיין ווען א שונא וועט דאס לאַנד בעפאַלען? און וואס וועט זיין דער סוף פון דער אויסדערוועהלטער ראַסע? און אלע ראַסען, האבען מיר א קימא-לן, האַלטען זיך פאַר אויסדערוועהלטע.

און מיט דעם פּראָבלעם זענען איצט בעשעפטיגט נישט נאָר די אזוי גערופענע דעמאָקראַטישע לענדער נאָר אויך די פאַשיסטישע.

אויך מוסאָליני און היטלער זענען איצט שטאַרק פערזאָרגט, וואס זייערע פאַשיסטישע דיסציפּלינירטע מאַסען קינדלען נישט אזוי געשמאַק ווי זיי ווילט זיך.

די פאַשיסטישע לענדער ליידען טאַקע פון סטאַגנאַציע, פון א צו גרויסער בעפעלקערונג, זיי דאַרפען האבען קאָלאָניעס ווי דאס לעבען. אָבער נאָך מעהר דאַרפען זיי גרויסע אַרמעען.

און אויך די אולטרא פּאַטריאָטישע פאַשיסטישע מאַסען פאָלגען זיי נישט.

כאָטש נעם שטעל אוועק ששים גבורים אדער א מחנה שטורעם טרופּעס ביי יעדען פּאַטריאָטישען בעט זיי זאָלען שרייען און קאָמאַנדעווען פּרו ורבו.

און וועט עס העלפען?

און אז עס וועט אזוי אָנגיין להבא, וועלען די טאָטאַליזאַטאָרישע דיקטאַטאָרען מוזען איינפיהרען קאַזאַרמען פאַר קינדלען, פאַבריקען פאַר מענשליכער בלוט און פלייש אַמוניציע... ווייל דער מענשליכער מין איז קראַנק און הייבט איצט אָן מורד זיין געגען זיך אליין.

משה אש

זכרונות

פון מלחמה-יאָהר 1915.

(סוף)

דער פערוואַלטער האט רוהיג מיין בקשה אויסגעהערט, צוגעגאנגען צו זיין ביורקע, מאַכענדיג זיך זוכען צווישען די דאָקומענטען, סוף-כל-סוף האט ער ארויסגענומען א פּאַפּיער, צוריקגעקומען צו אונז און אָנגעהויבען צו האַלטען א גאנצע רעדע, אז ער איז א גרויסער ליבעראַל, ביי איהם עקזיסטירט נישט קיין אונטערשיעד צווישען יודען און נישט יודען, מיט'ן גרעסטען פערגעניגען האט ער געוואָלט אָוועקגעבען די ווייצען אויף מצות, אזוי אָבער, ווי ער האט א רעקוויזאַציע פון דייטשען קאָמענדאַנט, וועלכער געפינט זיך אין שוו. אויף 120 מעטער ווייץ, און ער האט גערעכענט, אז אין זיינע שפּייכלערס געפינט זיך א פיעל גרעסערע צאהל, וועגען געבען די ווייצען איז דאָך אָבגערעדט, נאָר ער האט צו אונז א בקשה, אזוי ווי ער איז בעזאָרגט, פון וואו צונעמען די איהם איצט פעהלענדע 4 מעטער, און היות מיר וועלען דאָך סיי-ווי מוזען ערגיץ קויפען ווייץ אויף מצות, זאָל מען אויך אין זיינע 4 מעטער געדענקען, און נאָך דער מלחמה וועלען מיר בעקומען פון דער דייטשער רעגירונג בעצאהלט צוזאמען מיט די צוגעשטעלטע לעהרע זעק.

בעטראַכטענדיג דעם דאָקומענט פון דער קאָמענדאַנטור, האָב איך געזעהען, אז דער דאַטע איז פון א טאג פריהער, דערמאָנענדיג זיך אין דער אַנצוהערעניש וואס דער בעקער האט געגעבען, האָב איך גלייך פערשטאַנען, אז מיר זענען אַריינגעפאַלען אין א נעץ וואס דער המן הרשע, דער פערוואַלטער האט פאַר אונז אויסגעשפּרייט און דער סעקוועסטער איז זיין ארבייט, כ'האָב געגעבען א ווינק מיין בעגלייטער, וועלכער האט נישט פערשטאַנען וואס דער ערל האט גע'דבר'ט — האָב איך פערלאָזט די שטוב, און נאָך מיר — אויך מיין חבר.

ארויסקומענדיג אויף דער לופט, האָב איך געפיהלט, ווי מ'וואָלט מיך אָבגעגאָסען מיט קאַלט וואַסער.

ערשט נאָכדעם, ווי איך בין צו מיר געקומען, האָב איך געהאט א שווער שטיקעל ארבייט מסביר צו זיין גרונם מאיר'ן, ווי אזוי לבן הארמי האט אָבגענאַרט יעקב'ן, אז דעם ווייץ, פאַר וועלכען ער האט שוין בעצאהלט און וועט נאָך צאהלען, וועט ער נישט האבען די זכיה צו זעהען פאַר זייגע אויגען. מיין חבר, נישט האָבענדיג קיין צייט צו נעמען אויף א ישוב, צי ער זאָל חלש'ן, איז גלייך אויפגעמונטערט געוואָרען דורך די פּויערישע בעלי-עגלות, וואס האבען אונז אַרומגערינגעלט מיט קללות און געשרייען: וואס וועט זיין דער סוף מיט'ן זשידאָווסקע'ן ווייץ, וואס האט זיך פערגליסט די טשענסטאָכאָווער יודען אויף מצות.

מיר האבען זיי פערציילט וועגען דער קאָמעדיע וואס דער פערוואַלטער האט מיט אונז אָבגעשפּיעלט. אויסגעברענגט אזוי פיעל געלד און צייט, און אליין זיך געווענדעט צו דער קאָמענדאַנטור נאָך א סעקוועסטער, בכדי מיר זאָלען דעם ווייץ נישט בעקומען

די בעלי-עגלות האבען אונזער גערעכטיגקייט נעזעהען, מיטיב געווען וועגען דער צווייטער פּאָרמאַנקע, געשאָלטען דעם פערוואַלטער מיט די ביטערסטע קללות, אונז אונטערגעגעבען מוט, נישט אָבצולאָזען, ביז דער רשע וועט מוזען געבען די סחורה.

אָבגעפערטיגט זיך מיט די בעלי עגלות, זענען מיר צוריקגעגאַנגען צום בעקער עפּעס טועם זיין, נאָכ'ן אָבפאַסטען דעם גאנצען טאג.

דער בעקער האט אויף אונז געוואַרט מיט אונגעדולד. ווען ר'האָט אָבער געזעהען אונזערע פּנים'ער, האט ער שוין גאָרנישט געפרעגט, נאָר בעפוילען זיין ווייב צו דערלאַנגען עסען.

דעם גאנצען כעס האבען מיר אויסגעלאָזט צו דער אכילה. געפונענדיג זיך אין א בעסערער שטימונג, האט מיך גרונם מאיר געפרעגט פשט אויפ'ן פּסוק „שלוחי מצוה אינן ניזקין": פאַר וואָס איז ער אזוי גע'ניזוק'ט געוואָרען? דערויף האָב איך איהם תשובה געגעבען, אז מן-הסתם האט ער א חוץ דער מצוה נאָך עפּעס אין זין געהאט.

נאָכדעם, ווי איך האָב מיך בערוהיגט פון די טאג-געשעהענישען, זייענדיג אויך אינטערגעהעצט פון די

וואָס געהערט, וואָס געזעהן.

בושנו ונכלמנו.

רבותי, כ'ווייס, אַז כ'טהו נישט גוט, וואָס איך בעריהר די פראַגע, וועגען וועלכער מיר אַלע וואָלטען וואָס גיכער געוואָלט פערגעסען, כ'קאָן זיך אָבער נישט העלפען. א שווערער שטיין ליגט מיר אויפ'ן האַרצען, וועלכער האט אפילו אין די יום טוב טעג, אין די טעג פון זמן חירותנו, געדריקט דאָס געמיט, און איך בין זיכער, אַז נישט בלויז איך האָב דאס זעלבע אָדורכגעלעבט, נאָר אויך איהר, כמעט אַלע יודען פון אונזער שטאָדט האבען געהאַט אַ ביטערען יום-טוב. טאָ אפשר ווען מיר וועלען זיך אָדורכשמועסען, אַראָפּרעדען, וועט אונז, קען זיין לייכטער ווערען אויפ'ן האַרצען.

יאָ, ליעבע ברידער, מיר זענען פערשעמט און דערנידריגט געוואָרען. עס געהט אפשר נישט אין דעם, צי די יודישע סוחרים האבען געלייזט מעהר אָדער ווייניגער פאַר יום טוב; עס האַנדעלט זיך אָבער דערין, וואָס מיר זענען דערנידריגט געוואָרען, וואָס אַ חברה לאַגוסעס, סמיקעס, נבזה'ניקעס לאָזען זיך ארויס אין גאַס און זיי דעצידירען, צי יודישע סוחרים, די יעניגע, אַ דאנק וועלכע דער מלוכה-אוצר ווערט פערפולט, צי זיי זאָלען קאָנען פיהרען זייערע געשעפטען אָדער נישט. און נאָך פיינליכער איז דאָס, וואָס דאָס העסליכע שפּיעל האט אַ שטילע צושטימונג פון די יעניגע, וועלכע דאַרפען שיצען די זיכערהייט פון אַלע בירגער און זיי געבען די מעגליכקייט צו לעבען.

וויפיעל נערוועץ און געדולד דאַרף מען האבען, אַז מען זאָל דאָס צוקוקען און די הענד זאָלען נישט אין פויסטען זיך צוזאַמענקלאַמערען און זיך אַראָבלאָזען אויף די העסליכע צורות. וויפיעל בלוט ווערט געזעצט דאַמאָלס, ווען מען ווענדעט זיך צו די אָרדנונגס-היטער וועגען שוץ און יענע ענטפערען, אַז מען זאָל בעסער נישט פּראָוואָצירען...

שטעהען די יודען אַזוי פאַר זייערע געשעפטען, וואַרטען אויף אַ קונה, און ווען דער קונה בעווייזט זיך שוין, קומט אַ דראָב, וועלכער קען קיין צורה פון קיין אלף און שלעפּט איהם אַוועק און זאָגט איהם אָן: „קויף נישט ביי קיין יודען, אויב דו ווילסט נישט זיין קיין פעררעטער פון דיין לאַנד".

עס ווילט זיך אויסשרייען: „פּאַסקודניאַקעס איהר, די אָנפיהרער פון אָט דער באָיקאָט אַקציע זענט דאָך די יעניגע, וועלכע האבען בעת די שענסטע זיהן פון לאַנד האבען געבלוטיגט פאַר פוילען, האט איהר צוזאַמען מיט די רוסישע קאָזאַקען געשאָסען אין די פרייהייטס קעמפּער, און וויפיעל יודען זענען אויף דער תליה געגאַנגען פאַר פוילענס בעפרייאונג, ווען איהר, לייאַקעס, האט געטאַנצט מה-יפית פאַר דעם רוסישען סאַטראַפּ, און איצט קומט איהר, אונפערשעמטע, און מאַכט דאָס שעהנע העררליכע פוילען צו שאַנד און צו שפּאָט"...

ווען איך בין אין די אַלע טעג פון דער יום-טוב-וואָך געגאַנגען אין גאַס און געזעהען די פּיקעטען פאַר די יודישע געוועלבער, האט מיר דאס האַרץ געוויינט, נישט, חלילה, אויף דעם היזק, כאָטש דאס האט אויך אַ געוואַלדיגע באַדייטונג, נאָר מיין האַרץ האט געביטערט אויף די חרפּה, אויף דעם וואס מיר, מענשען מיט העכערע אידעען, מענשען מיט פערשטאַנד, ווערען בזוי ומבזה, דערנידריגט און בעשפּיגען. גאַטעניו! די חרפּה איז דאָך אַזוי גרויס, וואס ס'איז גאָרנישט משיג צו זיין, כ'ווערט דאָך איבערדריסיג אַזאַ לעבען.

פאָהרען ארויס די שענסטע מענשען אַלס אַ דעלעגאַציע קיין וואַרשא, כדי צו דערצעהלען, בעקלאָגען זיך אויף אונזער שאַנד. טרעפט אַ צופאַל און די באַהן ווערט צושמעטערט און די דעלעגאַציע ווערט געבראַכט צוריק צוהרגט'ע, צונויזיקטע, נישט בעווייזענדיג אפילו אויסצושרייען אונזער פּראָטעסט און וועהטאָג.

בושנו — מיר זענען געוואָרען פערשעמט, ונכלמנו — און מיר זענען דערנידריגט געוואָרען.

ווער איז אומשטאַנד צו דערצעהלען וועגען אונזער פּיין און אומגליק.

ווען מיר לעזען די צרות, וואס אונזערע זיידעס האבען געליטען אין די פינסטערע צייטען, בעת מען האט געמאַכט אויף זיי עלילת דם בלבולים, האבען מיר זיך געטרייסט, אַז די דאָזיגע ווילדע מעשים האבען געקאָנט געשעהן אין מיטעלאַלטער, אָבער היינט, אין צוואַנציגסטען יאהרהונדערט, ווען די וועלט געהט פּראָגרעס, ווען די קולטור און ציוויליזאַציע האט אַריינגעדרונגען אין די פערוואָרפענסטע ווינקעלעך, אַז אָט אין די צייטען זאָלען קאָנען פאָרקומען אַזעלכע ווילדע האַטענטאָטישע מעשים תעתועים און די גערעכטיגקייט שווייגט, איז שוין — — יאָ, קינדערלעך, מיר יודען, מעגען מיר אפילו זיין די ערשטע פּריז נעמער פון שאַפען-קאָנקורס, ווערען מיר סיי-ווי געטרעטען מיט די פיס.

בושנו ונכלמנו.

זיי רעדען זיך אַראָב פון האַרצען...

די סוחרים האָבען דאָך נישט געהאַט וואס צו טהון פאַר יום טוב, זענען זיי געשטאַנען אין גאַס און צוגעקוקט, ווי אַזוי „חבר" לייטנער פיהרט די קאָמענדע און די אויסוואָרפּעס בעגריסען זיך אויפ'ן היטלערישען שטייגער, געהט דאָך אָבער פּאָליציי, וועלכע היט, אַז מען זאָל נישט פּראָוואָצירען, לאָזען זיי די יודען נישט שטעהן, איז דאָך פערפאַלען, מוז מען אַריינגעהען אין טויער. שטעהען אַזוי די יודען און רעדען און ביי א סך ווערען די אויגען אָנגעצינדען מיט א גרין פייערל און לעשט זיך באַלד אויס. אין דער זייט שטעהען צוויי סוחרים פון דער גאַלאַנטעריע-בראַנזשע און שמועסען צווישען זיך פערטרוילין. גענוי, וואס זיי האבען גערעדט, האָב איך נישט געקאַנט העהרען, נאָר צו מיינע אויערען זענען דערגאַנגען אָבגעהאַקטע ווערטער, ווי פּראָטעסטען, באַנקראָטען, שטייערען, בדלות...

איך האָב נישט גענוי פערשטאַנען, וואס זיי מיינען, נאָר געפיהלט האָב איך, אַז זיי רעדען זיך אַראָב פון האַרצען.

וואָס האָבען זיי צום „פּלוּטאָס"?

די היגע אָבטיילונג פון „פּלוּסאָס", אַלעע 21, איז געווען פּיקעטירט, מען האט ממש געריסען די קונים פון געוועלב. געהט צו דער אייגענטימער צו אַזאַ דראָב און זאָגט איהם, ווי געוועגליך, העפליך: פּאַניע, צי ווייסטו כאָטש, אַז אין דער פאַבריק „פּלוּטאָס" ארבייטען ביז 250 קריסטליכע ארבייטער און אויב דו וועסט נישט לאָזען קויפען, וועלען דיינע ברידער בלייבען אָהן אַרבייט? יענער אָבער שטעהט און ווייסט נישט וואס מען רעדט צו איהם.

צום סוף בעקעט ער אַרויס, אַז איהם איז נישט קיין חילוק, מען בעצאהלט איהם דערפאַר, אַז ער זאָל שטעהן פיים „פּלוּטאָס", שטעהט ער. פאַקטיש אָבער ווייסט ער נישט און אויך זיינע עלטסטע ווייסען נישט, וואס זיי האבען צום „פּלוּטאָס".

ער ווייסט בעסער...

כ'געה אָדורך די וואַרשאַווער גאַס, זעה איך, ווי פאַר א יודיש געוועלב שטעהט א שילערין און רעדט עפּיס אַריין אין א שילער, זי בעט זיך ביי איהם, און דער שילער בייזערט זיך, ער בעשטעהט נישט און ווערט כסדר רויט פאַר כעס.

אין די דאָזיגע טעג האט דאס מיך פעראינטריגירט, האָב איך זיך אַוועקגעשטעלט זעהען, וואס דאָ וועט ווערען. באַלד קומט צו מיר צו דער אייגענטימער פון געשעפט ה' ג. און דערצעהלט מיר פאָלגענדעס: די מוטער פון די צוויי אָט דאָ שטעהענדע שילער קויפט שוין ביי איהם איבער 10 יאהר. איצט איז זי געקומען קויפען פאַר איהר 13-יעהריגען זוהן, דעם שילער, אַן'אַנצוגעל, און אזוי ווי ער האט געזעהען, אַז די מוטער געהט אַריין אין אַ יודיש געשעפט, האט ער זיך אַוועקגעשטעלט ביי דער טהיר און וויל נישט אַריינגעהן, באשר ער וועט אין קיין זשידאָווסקי געשעפט נישט קויפען. ס'האבען נישט געהאָלפען די מוטערס רייד, אַז ער דאַרף האָרכען וואס זי זאָגט, ער האט ווייטער נישט געוואָלט נאָכגעבען. און אָט שטעהט די עלטערע

ארומיגע, האב איך בעשלאסען אויף קיין פאל נישט אבצוטרעטען ביז דער ווייץ וועט זיין אין מיין בעזיץ.

גרונם מאיר אבער האט מעהר פון דעם ענין נישט געוואלט וויסען. אויפ־שטעהענדיג אין דער פריה בין איך נעוואויר געווארען, אז ער איז פאר־טאגס אהיימפאהרען, איבערלאזענדיג מיך צו בעצאהלען דעם רעכנונג ביים בעקער.

נאכדעם, ווי כ'בין געבליבען אליין, האב איך אנגעהויבען רוהיג צו בע־טראכטען די לאגע, אויסצוגעפונען אנ'־עצה, ווי אזוי זיך אבצורעכנען, מיט'ן דאמבראוויצער פערוואלטער.

12 א זייגער בייטאג, האב איך בעמערקט, ווי ס'קומט־אריין א זעלנער און פרעגט זיך: אויב ס'מיטאג פאר'ן לייטענאנט איז פערטיג. אויף מיין נייגיריגקייט האט דער בעקער מיר ערקלערט, אז צווישען די הויכע בע־אמטע פון שוו. קאמענדאנטור געפינט זיך א רעליגיעזער יוד דאקטאר ב., וואס עסט נישט קיין טריפות און נעמט מיטאגער ביי איהם.

בליץ־שנעל איז מיר איינגעפאלען א געדאנק: אפשר וועט דער דאזיגער רעליגיעזער לייטענאנט מיר קומען צו־הילף אין דאזיגען ענין.

כ'בין אהיימגעפאהרען, גענומען בריף פונ'ם רב און ראשי־הקהלה צום דאזיגען דאקטאר ב., וואו ס'איז איהם געשילדערט געווען דער שווערער מצב פון בעזארגען יודען מיט מצות און געבעטען צו בעפרייען די געקויפטע ווייצען אין דאמבראוויצער הויף פון דער רעקוויזאציע. אזא ענהליכער בריף איז אויך געשריבען געווארען צו דער קאמענדאנטור אין שוו. און מיט די בריף גלייך צוריקגעפאהרען.

נישט לייכט איז מיר אנגעקומען דאס זעהען זיך מיט'ן לייטענאנט ד"ר ב. יעדאך, נאך שווערער מיה איז מיר געלונגען איהם איבערצוגעבען אייגענהענדיג די בריף.

דער ד"ר ב. האט מיך בעשטעלט צו קומען נאכמיטאג אין דער קאמענ־דאנטור די איבערצוגעבען כדי בריף דעם קאמענדאנט. צו דער בעשטימטער צייט בין איך דארט געווען וואו ס'האט שוין אויף מיר געווארט דער ד"ר ב. און תיכף איז אנגעשריבען געווארען א בריף צום דאמבראוויצער פערוואל־טער, אז דער גאנצער קוואנטום ווייץ, וואס געפינט זיך דארט, זאל ער ארויס־געבען פאר דער טשענסטאכאווער קהלה.

כ'האב געשיקט א שליח מיוחד צו גרונם מאיר'ן, או „יש שבר במצרים“— דער ווייץ איז צונעהמען, און בעפוי־לען צו קומען מיט פריש געלד, מיט מעהר זעק, ווי אויך פוהרען, כדי אב־צונעהמען די סחורה.

דעם דריטען טאג איז גרונם מאיר מיט די אלע פון מיר פערלאנגטע זאכען געקומען.

ווער ס'האט געזעהען דאס פנים פונ'ם פערוואלטער בעת'ן לעזען דעם קאמענדאנט'ס בריף, דער קען זיך פארשטעלען, ווי המן האט אויסגעזע־הען, ווען זיין טאכטער האט איהם בע־גאסען מיט... ער האט גלייך געזאגט צו זייניע משרתים, אז דאס האט גע־מאכט דער „זשידעק“ פון דער קא־מענדאנטור. נישט האבענדיג אבער קיין ברירה, האט ער די ווייצען גע־שטעלט צו אונזער דיספאזיציע און זיך מעהר מחמת הרפה פאר אונז נישט געוויזען.

דער ווייץ האט אבער נישט געהאט די זכיה צו ווערען בענוצט אויף מצות, ווארום במשך דער צייט פון די אונ־טערהאנדלונגען אין ד., איז דאס שטעדטיל אמסטאוו בעזעצט געווארען דורך די עסטרייכער. אזוי ווי אבער מ'האט געמוזט דאס שטעדטיל א. דורכפאהרען, איז דער גאנצער ווייץ דורך דער עסטרייכישער זשאנ־דארמעריע פערהאלטען געווארען, נישט רעכנענדיג זיך מיט דער דייטשער „פשעפוסטקע“, וואס מיר האבען בע־קומען פון דאמבראוויצער קאמענדאנט —איז דורך זיי דער ווייץ רעקווירירט געווארען און אבגעשיקט געווארען קיין ראדאמסק צו דער דארטיגער קר"ז קאמענדע.

נאך א לאנגער שקלא וטריא פון דער טשענסט. קהלה מיט'ן ראדאמ־סקער קרייז־שעף, האט דערויף אנגע־רוקט דער פסח און ס'איז דערהאלטען געווארען א תשובה, אז היות ס'איז שוין נאך פסח און אין קיין מצות נוי־טיגט מען זיך שוין נישט—קענען זיי די ווייצען מעהר נישט צוריקגעבען, נור בעצאהלען לויט'ן אפיציעלען פרייז דעם בעטרעף פון 116 מעטער ווייץ.

דאס געלד איז נאך עטליכע וואכען ווירקליך דערהאלטען געווארען. ס'האט אבער נישט געדעקט די הוצאות, וואס גרונם מאיר האט געמאכט אין שוו. און די קאסטען פון די געקויפטע זעק.

ווילנע—ירושלים דליטא

(פון א בעזוך)

6.

די שטראשון־ביבליאטעק.

הארט ביים שול־הויף, וואס פיהרט אין די גאסען און געסלעך פון ווילנער געטא, געפונט זיך די בערוהמטע אין דער יודישער וועלט שטראשון־ביבליא־טעק, אויפ'ן נאמען פון איהר גרינדער מתתיהו שטראשון.

מתתיהו שטראשון איז געווען א יוד א תלמיד חכם, אנ'אנגעזעהענע פער־זענליכקייט אין זיין צייט. דער דאזי־גער בעריהמטער תלמודיסט און גרוי־סער משכיל (געבוירען אין יאהר 1817, געשטארבען אין יאהר 1885) האט גע־לעבט אין דער הכשלה־עפאכע און אליין גענומען אנ'אקטיווען אנטייל און גע־הערט צו די פיאנערען פון דער דאזי־גער בעוועגונג. נישט האבענדיג קיין קינדער האט ער זיין גאנץ לעבען גע־ווידמעט צו זאמלען זעלטענע יודישע ספרים. זיין גרויס פערמעגען, זיינע געוואלדיגע ביבליאגראפישע ידיעות האבען איהם שטארק צוגעהאלפען ביי זיין זאמלערישער ארבייט. דעם גאנ־צען ספרים־אוצר, וועלכען ער האט צו־נויפגעזאמעלט, האט ער פערשריבען פאר דער ווילנער קהלה און אזוי־נאך געלייגט דעם גרונדשטיין פאר א וויכ־טיגער קולטור־אינסטיטוציע, וועלכע איז בעריהמט אין דער גאנצער וועלט.

אין יאהר 1893, שוין נאכ'ן טויט פון מתתיהו שטראשון, עפענט די דא־מאלסדיגע ווילנער „צדקה גדולה“, א דאנק דער רייכער ביכער־זאמלונג די שטראשון־ביבליאטעק. ביים היינטי־גען טאג פערמאגט שוין די דאזיגע ביבליאטעק קנאפע 50 טויזענד ביכער און א סך מאנוסקריפטען, ס'רוב פון יודאאיסטישען געביט, וועלכע שטעלט פאר אנ'אמת'ן אוצר און אנטיק־זאמ־לונג פון די בעסטע און עלטסטע יודי־שע ביכער און חבורים, וואס געפונען זיך אין דער גארער יודישער וועלט.

דערביי מוז בעמערקט ווערן, אז טויזענדער זעלטענע ספרים האבען אויך בייגעשטייערט צו דער ביבליא־טעק שמואל יוסף פין, א בעקאנטער געלערנטער און שריפטשטעלער, יהודי בעהאק — דער מחבר פון „עץ יהודה“, חיים ליב מארקאן — א גרויסער למדן און משכיל, דוד בער ראטנער — מחבר פון „אהבת ציון וירושלים“ און אנדע־רע פערזענליכקייטען.

די שטראשון־ביבליאטעק האב איך בעזוכט שוין נאך דעם, ווי כ'האב גע־זעהען דעם יוו"א, כאטש איך האב גע־וואלט צוערשט זעהען די שטראשון־ביבליאטעק און ערשט צום סוף דעם יוו"א, האלטענדיג, אז א גרעסערען איינדרוק וועט אויף מיר מאכען דער יוו"א. ס'האט זיך אבער אזוי געמאכט, אז די שטראשון־ביבליאטעק האב איך געזעהען נאכ'ן יוו"א און כ'האב נישט קיין חרטה, ווייל ווען כ'זאל זיין אויפ־ריכטיג, האב איך אין דער דאזיגער ביבליאטעק איבערגעלעבט שטארקערע מאמענטען, ווי אין יוו"א.

געווען איז עס אין א פרייטאג'דיגען רעגענדיגען פארמיטאג, ווען כ'האב געעפענט די קלאמקע פון דער ביבליא־טעק און ביים אריינקומען האב איך דערזעהען פאלגענדעס בילד: ביי לאנ־גע טישען זענען געזעסען עטליכע צענדלינג לעזער פערטיפט אין די בי־כער מיט ־התמדה. א וואונדערבארע שטילקייט און רוהיגקייט און דערצו א מוסטערהאפטע ארדנונג, וואס איז זעל־טען ביי אחינו בני ישראל, הערשט איבער'ן גאנצען ביבליאטעק־זאל.

צווישען די לעזער זענען פערהאנען פערשידענע טיפען. אט זיצט איבער אנ'אלט ספר א רב אדער א גרויסער למדן, הארט נעבען איהם א סטודענט, וועלכער נישטערט אין א וויסענשאפט־ליך בוך, ווייטער — א פריילײן ביי א העבערעאיש בוך און מאכט זיך נא־טיצען; א יוד מיט א הארטען קאפע־לוש זיצט איבער א בוך אין דער דייטשער אדער פראנצויזישער שפראך און שאקעלט זיך דערביי, ווי איבער א גמרא, און אזוי כסדר זיצען מענשען אלטע און יונגע, מענער און פרויען, אינטעליגענטען און ארבייטער פערטיפט איבער ביכער און זעהען נישט וואס ארום טהוט זיך.

דער פערוואלטער פון דער ביבליא־טעק, ה' יצחק שטראשון, האט מיך זעהר העפליך אויפגענומען (די ווילנער זענען זעהר העפליך) און מיר געוויזען דעם גאנצען אוצר פון ספרים, פון וועלכע יעדע שפראך האט א בעזונדע־רע אבטיילונג.

שפעטער זענען מיר אריין אין דער קאנצעלאריע, וואו ה' שטראשון האט געעפענט די פייער־קאסע און פון דארט ארויסגעשלעפט איינעם נאכ'ן אנדערען אלטע טייערע יקר־המציאות'ן וואס הא־בען מיך פערבליפט. איך האב צווי־שען אנדערע געזעהען א חומש גע־דרוקט אין פיזרו (איטאליע) אין 1477, דאן א חומש, געדרוקט און שונצין (איטאליע) אין 1546 אין אראביש און אין פערסיש; די פראטאקאלען פון ועד ארבע הארצות, וועלכער האט עגזיס־טירט פון 1623 — 1761; א כתב־יד פון ווילנער גאון; „מרכבת המשנה“ מאת ר' אנשיל, א ווערטער־בוך, גע־דרוקט אין קראקא אין 1534 י.; א חומש מיט גאנץ תנ"ך אויף פארמעט מיט הילצערנע טאוולען, געדרוקט אין האמבורג אין 1603 י.; א פירוש אויף תלמוד פון ר' שלמה יורבורגער, וואס איז א זעלטענער עקזעמלאר — די אותיות מאכען דעם איינדרוק, ווי זיי וואלטען געווען געדרוקט און דאך זע־נען זיי געשריבען געווארען מיט א מענשליכער האנד. דאס גאנצע לעבען זיינס האט דער מחבר געשריבען דאס ספר און היות ווי ער האט עס נישט בעוויזען פערטיג צו מאכען ביים לע־בען, זענען טאקי עטליכע בלעטער געבליבען ליידיגע. דאן איז פערהאנען אין אריגינאל דער „טור אורח חיים“ פון אפרים קארו, געדרוקט אין 1565, און נאך צענדלינגער צענדלינגער ספרים.

כ'וויל נישט זיין סענטימענטאל, נאר גלויבט מיר, אז ס'זענען געווען מאמענ־טען, ווען ס'האט זיך מיר אויסגעדאכט, אז איך זעה די וועלט מיט עטליכע הונדערט יאהר צוריק, און געטראכט האב איך זיך, ווי גרויס זענען געווען אונזערע פערצייטישע געלעהרטע, וועל־כע האבען זייער לעבען געווידמעט נאר דער וויסענשאפט. ווי וואלט דאן אויסגעזעהען דער אלטער יודישער אוצר, ווען אויך זיי, אונזערע פערציי־טישע געלעהרטע, וואלטען נאר אין זינען געהאט בלויז עולם הזה. און ווען איך האב א טראכט געטהון וועגען אונזער היינטיגען דור און איהם פער־גליכען מיט יענע — ווי נעבעכדיג, ווי נישטיג זעהען מיר געגען זיי אויס.

צום סוף האט מיר ה' שטראשון אונ־טערגעריקט דאס בוך פון די בעזוכער און איך האב דארט געפונען די אונ־טערשריפטען פון די גרעסטע פערזענ־ליכקייטען, וואס מיר האבען פערמאגט די לעצטע צענדלינג יאהרען אט זע־נען עטליכע נעמען: מענדעלע מוכר ספרים, שלום עליכם — וועלכער האט מיט געציקעלטען כתב אויפגעשריבען צווישען אנדערען: „אזא יודישען אוצר האב איך נישט געזעהען נישט אויף דער וואר און נישט אין חלום“; שלום אש שרייבט: „ס'נעמט אן א שרעק צו שרייבען ווייטער, זעהענדיג, וואס אונ־זערע זיידעס האבען אונז איבערגעלא־זען“. דאן ח. נ. ביאליק, יוסף אפא־טאשו, ד"ר מאיר באלאבאן, ז. סעגא־לאוויטש, ש. ניגער, וו. מעדעם, בער־טאלדי, אלגין, ליב יפה, ד"ר נתן בירנבוים, זרבבל און נאך הונדערטער אנדערע גרעסטע פערזענליכקייטען. איך האב געהאט א טרעמע, ווען ה' שטרא־שון האט מיר אונטערגעריקט דאס בוך, אז אויך איך הקטן זאל דארט אריינשרייבען מיינע איינדרוקען.

איך בין פון דארט אוועק ווי א שיכור'ער און א לאנגע צייט, ווען איך בין שוין געווען ביי מיר אין האָ־טעל האט נאך פאר מיינע אויגען גע־שוועבט דער אונשעצבארער אוצר און אנטיק זאמלונג פון די טייערסטע און זעלטענסטע יודאאיסטישע ספרים און חבורים, וואס אונזערע גדולי הדור, לומדים און געלערנטע האבען זייט הונדערטער יאהרען געשאפען.

ווילנע — מעגסט שטאלץ זיין, וואס אין דיינע מויערען געפונט זיך דאס הארץ און מח פון דעם יודישען שא־פען און ווערט אבגעהיטען דורך די טרייע שומרים פון דער שטראשון־ביב־ליאטעק.

ש. פראנק.

שוועסטער זיינע, אויך א שילערין און טענה'ט מיט איהם איין, אז ער זאל נישט זיין איינגעשפארט און הארכען די מוטער. דער 13־יעהריגער שילער האט אבער, ווי ס'ווייזט אייס געווגג זיך איינגעזאפט מיט יודען־האס אין דער שולע און האט בשום אופן נישט געקאנט ביי זיך פועל'ן, אז ער זאל קאנען אריינגעהן אין א יודיש גע־שעפט.

דער סוף איז געווען, אז די מוטער האט געקויפט דאס אנצוגעל אהן איהם, ווייל ער דער 13־יעהריגער שילער האט נישט געוואלט איבערטרעטען די שוועל, ווייל וואס שייכות צו פיהרען א קאמף מיט יודען, ווייסט ער בע־סער...

„ואני“.

צי געדענקט איהר דעם פסוק פון דער פרשה „ויחי“ — „ואני“, ווי דער רבי האט אויסגעטייטשט: יעקב אבינו האט געזאגט צו יוסף'ן: „ואני“ — כאטש איך בעמיה דיך מיט מיין קבורה צו דיין מוטער רחל, האב איך אבער אזוי נישט געטהון. דאס זעלבע קאן מען זאגען וועגען אונזערע טשענסטא־כאווער יודען: ואני. כאטש מען באיקא־טירט אונז און מען פיקעטעוועט אונזע־רע געשעפטען, פונדעסטוועגען זענען מיר זיך נישט נוקם, נאר פערקעהרט. מיר בעווייזען, אז נישט נאר וואס מיר באיקאטירען נישט קיין קריסטליכע אונטערנעמונגען, נאר מיר שטיצען זיי נאך אונטער. אט זעהט — ווייזט מען מיר אן — אט דאס יודישע פריילײן מיירט אויס אלע מאנופאקטור־געשעפ־טען, וואס געפונען זיך אין די אלעען און געהט דוקא קויפען אין דעם ניי־עם פויזנער געשעפט אויף דער פיל־סודסקי גאס. אט יענע ווייבער — דער־ביי רעכענט איינער זיי מיר אויס ביי די נעמען — האבען אויפ'ן ווארשאווי־סקי רינעק נישט געוואלט בשום אופן קויפען קיין כריין ביי די יודישע הענדלער, נאר דוקא ביי קריסטען; יע־נער ווידער האט נישט געוואלט געבען קיין ארבייט דעם יודישען בעל־מלאכה. יא, מיר יודען זענען זיך נישט נוקם. טיר האלטען פון דעם פסוק: „ואני“...

פארוואס איז דאס אזוי?

צווישען די פיקעטען זענען געווען א סך אזעלכע, וועלכע ארבייטען אין יודישע פאבריקען. אזוי, למשל, דער־צעהלט מען, אז די ארבייטער פון אלטמאנ'ס פאבריק א. אנד. האבען שטארק „געארבייט“ אין עסק. אויך די קינדער פון בצלאל פאטאשעוויטש'ס סטרוזש האבען זיך אנגעטהון גרינע בענדלעך און געטיילט קוויטלעך, קא־כען זיך יודען און זאגען: אט די אלע ארבייטען דאך ביי יודען, זיי עסען דאך ברויט, א דאנק דער יודישער אי־ניציאטיוו, טא פארוואס האבען זיי אזוי פייגט יודען?

נו, געה, דערצעהל זיי, פארוואס דאס איז אזוי...

זי טרייבט דאס זעלבע געשעפט אויך בייטאג...

צווישען די פיקעטניקעס, וועלכע הא־בען געטראגען, פנים'ער, וואס קוואליפי־צירען זיך אלס תושבי־הקרימינאל, האט זיך אויך געפונען א „דאמע“ פון דער האלבער וועלט, וועלכע טרייבט איהר געשעפט, ווען דער טאג געהט אוועק און עס קומט אן די נאכט. היות אבער ווי זי איז נישט אזא פרימא סחורה און פערדינט ווייניג ביינאכט, מוז זי צו ארבייטען אויך ביי טאג. און היות, ווי צו קיין אנדערע פיזישע ארבייט גלוסט זיך איהר נישט צו נעמען, איז ווי־נאר ס'האט זיך געמאכט די מעשה פון די פיקעטען, האט זי זיך באלד דערצו צוגעכאפט מיט'ן גאנצען ברען.

די פיקעטען־מלאכה איז דאך ווי צוויי טראפען וואסער ענליך צו דער זעלבער מלאכה, וואס זי טרייבט ביי־נאכט, און אזוי ווי פון דער „נאכט־ארבייט“ פערדינט זי נישט גענוג, האט זי דאס זעלבע אויך געטהון בייטאג— זי איז געווארען א פיקעטניצע...

די אמת'ע אידעאליסטען...

שטעהט פאר'ן געבעקס־געוועלב פון סלאוונע'ן א פיקעטניק און לאזט נישט אריין קיין קונים. שטעהט ער אזוי א גאנצען טאג און פיהרט אויס זיין עבודה בשלימות. אין אוונד קומט דער זעלבער פיקעטניק אריין אין גע־וועלב פון סלאוונע'ן און הייסט זיך געבען געבעקס. קוקען דאך איהם די מענשען אן ווי פערנארט: וואס הייסט דאס—א גאנצען טאג שטעהסטו און לאזט קיינעם נישט אריין און דא קומ־סטו אליין קויפען געבעקס? האט זיך דער פיקעטניק אנגערופען בזו הלשון: הערט פאנאוויע! איך בין אנ'אר־בייטסלאזער, קומט צו געהן צו מיר א פוילישער סוחר, וועלכער האנדעלט מיט געבעקס און זאגט מיר צו 2 מיט א האלבען גילדען א טאג, אז איך זאל שטעהן פאר אייער געוועלב און קיינעם נישט אריינלאזען. דערביי האט ער מיר גארא:נטירט, אז מיר וועט קיין בייז נישט געשעהען, פאליציי וועט מיך נישט טשעפען.

וואס אנ'אמת—דערצעהלט ווייטער דער פיקעטניק—איז מיר די דאזיגע בעשעפטיגונג נישט געווען אזוי שטארק צום הארצען, ווייל איך בין אויפגע־צויגען געווארען צוזאמען מיט יודען און איך האב שוין פון זיי געהאט א סך טובות. בין איך אבער שוין א לענגערע צייט ארבייטסלאז, האב איך נישט געהאט קיין ברירה און זיך אוועקגעשטעלט ביים געוועלב. איצט אבער, אז איך האב מיין טאג אבגע־ארבייט און בעקומען מיין לוין, געה איך קויפען עסען און וואו דען וועל איך געהן קויפען אויב נישט צו א יוד?...

אט אזוי זעהען אויס אלע זייערע אידעאליסטען...

נאר נישט פראוואצירען...

עס איז געווען אין דער צווייטער אלעע. פאר ניימאנ'ס געוועלב שטעהט א כאמוש און פיקעטעוועט. קומט צו א קליין יודיש יונגעל און קוקט אריין אין שוי־פענסטער, גיט איהם דער כאם א קאפ מיט'ן פוס. לויפט צו דאס יונ־געל צום פאליציאנט נומער 141 און מעלדעט איהם אזוי און אזוי, דער האט מיר א קאפע געגעבען. באלד זע־נען צוגעקומען נאך 2 יודען און דער־צעהלט דעם פאליציאנט, אז דער זעל־בער פיקעטניק איז איבערהויפט אגרע־סיוו און טשעפעט די דורכגעהענדע יודען. דער פאליציאנט האט אבער אפילו נישט געוואלט אויסהערען און געהייסען די יודען זיי זאלען שנעל אוועק און נישט פראוואצירען. דאמאלס בין איך צו צום פאליציאנט און איהם מעיד געווען, אז איך האב מיט מיינע אויגען געזעהען, ווי אזוי דער פיקעט־ניק האט געקאפעט דאס יונגעל. איז שוין דער פאליציאנט געווארען אויפ־געערגט, ארויסגענומען דאס גומי־שטע־קעלע און דערמיט געוואלט מאכען גימנאסטישע איבונגען איבער — די יודישע קעפ. ס'פערשטעהט זיך, אז די יודען האבען געמאכט עוקר, דער פא־ליציאנט אבער מיט זיינע געהילפען זענען ווייטער געבליבען שטעהן אויף זייערע פאסטענס און אבגעהיטען, אז די יודען זאלען חס ושלום קיינעם נישט פראוואצירען...

לויתן

טשעקאָווע ידיעות

פעלקער שלאָגען זיך אַרום וועגן ערפינדונגען

יעדעס פאָלק איז שטאָלץ אויף זיינע ערפינדערס און בעמיהט זיך נאָכצוווייזען, אז די אָדער יענע ערפינדונגען זענען געמאכט געוואָרען פון זיינס א לאַנדסמאַן.

אין איינער פון אונזערע לעצטע אַרטיקלען, האָבען מיר מודיע געווען, אז די אונגאַרן האָבען אין בודאַפּעסט אויפגעשטעלט אַ דענקמאָל פאַר דעם ערפינדער פון שוועבעלען, כאָטש די פראַנצויזען זאָגען, אז זייערס א לאַנדסמאַן האָט צוערשט ערפינדען די שוועבעלען.

אַט אַזעלכע מחלוקת'ן בנוגע ערפינדער'ס און ערפינדונגען זענען צווישען די פערשידענע פעלקער, זעהר גרויס.

אין אַמעריקא למשל, לערנען קינדער אין די שולען, אז דער ערשטער וואָס האָט געבויט אַ שיף און זי טאַקי געלאָזט שווימען אויפ'ן ים, איז געווען אין יאָהר 1807, דער אַמעריקאַנער פולטען. די ענגלענדער קריגען זיך וועגען דעם מיט די אַמעריקאַנער, אין די ענגלישע שולען לערנט מען, אז דער ערשטער וואָס האָט געבויט א שיף, איז געווען אַנ'ענגלענדער, סימינגטאַן האָט ער געהייסען, וואָס האָט שוין געלאָזט שווימען אויף דער טעמזע א שיף אין יאָהר 1787. די ענגלענדער זאָגען, אז פולטאַן האָט נור אויפגעבויט א שיף, ס'זאָלען דאָרט קענען מיטגעפיהרט ווערען מענשען און פראַכטען.

דער אַמעריקאַנער זעלדען, איז געווען דער ערשטער וואָס האָט ערפינדען דעם אויטאָ, דאָס איז געווען אין יאָהר 1895. די עסטרייכער האָבען מיט אַ קורצער צייט צוריק אויפגעשטעלט אין ווין א מאָנומענט פאַר דעם „ערשטען ערפינדער פונ'ם אויטאָמאָביל", דעם אינזשיניער זיגפריד מאַרקוס, וועלכער איז שוין אין יאָהר 1879 געפאָהרען אין די וויענער גאַסען מיט אַנ'אויטאָ און האָט „אַנגעאַרבייט אַזאַ ליאַרם מיט זיין אויסטערלישען וואָגען", אַז די פּאָליציי האָט איהם פערבאָטען אַרומצופאָהרען אין ווין מיט'ן אויטאָ...

איבער'ן ערשטען פלוגצייג שלאָגען זיך די אַמעריקאַנער, וועלכע זאָגען, אַז די ברידער ווריט זענען געווען די ערשטע ערפינדער, מיט די פראַנצויזען, וועלכע בעהויפּטען, אַז דער ערשטער וואָס איז געפלויגען אין דער לופט איז געווען זייער לאַנדסמאַן ניופאָרט.

ווער האָט ערפינדען דעם טעלעגראַף? די דייטשען זאָגען: זייערס א לאַנדסמאַן סעמערינג האָט שוין טעלעגראַפירט אין יאָהר 1809. די ענגלענדער בעהויפּטען, אז ערשט אין יאָהר 1837 האָט זייער לאַנדסמאַן קוק צום ערשטען מאָל ריכטיג טעלעגראַפירט. און אין אַמעריקא, ווייסט יעדעס קינד, אַז דער ערפינדער פונ'ם טעלעגראַף איז געווען מאָרזע...

ווער האָט ערפינדען דעם טעלעפאָן? די פראַנצויזען זאָגען זייער לאַנדסמאַן בורסעל, האָט אין יאָהר 1864 ערפינדען דעם טעלעפאָן. די ענגלענדער זאָגען, אז שוין מיט דריי יאָהר פריהער, 1861, האָט דער ענגלענדער בעל אויסגעשטעלט אויפ'ן דאַמאָלסדיגען יריד, דעם ערשטען טעלעפאָן-אַפּאַראַט.

דער ערפינדער פונ'ם עלעקטרישען לאָמפּ איז געווען עדיסאָן—אַזוי זאָגען די אַמעריקאַנער. די ענגלענדער זאָגען, אז זייער לאַנדסמאַן סוואָן האָט שוין פריהער ערפינדען אַנ'עלעקטרישען לאָמפּ, וועלכער איז געווען בעסער פון עדיסאָנ'ס לאָמפּ.

דאָס קינאָ האָט ערפינדען לומיער און עדיסאָן האָט עס פערבעסערט, אזוי זאָגען די פראַנצויזען. די ענגלענדער אָבער זאָגען: זייער לאַנדסמאַן, סטעמפּס, האָט שוין א סך יאָהר פריהער געמאכט א קינאָ-אַפּאַראַט.

זעהר אַ סך ערפינדונגען זענען געמאַכט געוואָרען פון עטליכע מענשען אין דערזעלבער צייט. דער אַמעריקאַנער קעלי און דער ענגלענדער בעסעמער האָבען כמעט אין איין טאָג ערפינדען דאָס מיטעל צו פאַבריצירען שטאָל. דער אַמעריקאַנער הול און דער פראַנצויז הערולט, האָבען אין דער זעלבער צייט געפונען דאָס מיטעל צו מאכען אַלומיניום...

נישט ווייניגער ווי 148 גאַנץ גרויסע ערפינדונגען זענען כמעט אין איין טאָג פאַטענטירט געוואָרען אין פערשידענע לענדער, אַזוי אַז מ'קען זיכער זאָגען איינער האָט פונ'ם אַנדערן גאָר נישט געוואוסט און דערזעלבער געדאַנק פון דערזעלבער ערפינדונג איז באמת נולד געוואָרען צו דערזעלבער צייט ביי עטליכע מענשען וואָס איינער האָט דעם אנדערן נישט געקענט.

אוראי וויל יעדעס פאָלק די ערפינדונג רעקלאַמירען פאַר זיך און אין פערשידענע פאַטענט-אַמטען און ביי פערשידענע געריכטען שלאָגט מען זיך אַרום, בכדי צו בעווייזען, אז די איינע און די אַנדערע אידעע איז נולד געוואָרען מיט עטליכע מינוט פריהער אין דעם לאַנד, ווי אין אַנדערן לאַנד און אזוי אַרום איז דער ערשטער דער אייגענטליכער ערפינדער.

פאַר דער גרויסער וועלט, וועלכע ציהט נוצען פון די ערפינדונגען, זענען די דאָזיגע מחלוקת אָהן שום פראַקטישען ווערט. דאָס איז בלויז א זאַך פון פּרעסטיזש פאַר די איינצעלנע לענדער. מיט די ערפינדונגען גופא האָט דאָס גאָר נישט צו טהון.....

ז. האַבער, וויען

די ערשטע טעג יום-טוב אין טשענסטאָכאָוו

זעהר שווערע טעג האָבען די טשענסטאָכאָווער יודען אַדורכגעלעבט די יום-טוב-וואָך. די פּיקעטען פאַר די יודישע געוועלבער וואָס האָט גורם געווען א שוואַכערען פדיון, דאַן די באַהן-קאַטאַסטראָפע מיט דער יודישער דעלעגאַציע האָט פערשאַפט אונגעהויערען עגמת נפש און וועהטאָג דעם טשענסטאָכאָווער יודענטום.

די קהלה האָט היי-יאָהר נישט גענומען קיין קמחא-אָבצאָהל פון יום-טוב'דיג מעהל. דאָך האָט זי פערטיילט אָנ'ערך פון 15 טויזענד זלאָטעס פאַר די אָרימע יודען אויף יום-טוב.

אין דער זעלנער-קיך, וואָס איז אויך היי-יאָהר איינגעאָרדענט געוואָרען אזוי ווי אַלע יאָהר, אין לאָקאַל פון האַנדווערקער-פערבאַנד, האָבען געגעסען ביז 80 סאָלדאַטען.

די שטאָדט-שוהל איז די יום טוב-טעג געווען פול מיט מתפללים. חזן ה' כאַלעצוואַ האָט זעהר הארציג געדאַווענט און ארויסגערופען גרויס צופרידענהייט ביים עולם.

דעם ערשטען טאָג יום-טוב האָט מען אין דער שטאָדט-שוהל געזאָגט תהלים פאַר די חולאים פון דער יודישער דעלעגאַציע און זיי געמאכט מי שברך'ס.

בכלל איז די שטימונג ביי יודען געווען זעהר א געדריקטע.

אין דער נייער סינאַגאָגע האָט געדאַווענט דער חזן ה' פינקעלשטיין.

די טעג זענען געווען זעהר קאַלטע, דאָך האָט מען געזעהען א גרויסען עולם שפּאַצירענדע אין די גאַסען.

די טעאַטערען, סיי דאָס יודישע, סיי דאָס פּוילישע ווי אויך די קינאָס זענען געווען איבערפולט.

די פילאַנטראָפּישע אינסטיטוציעס. ווי „בית-לחם", „תומכי-עניים" ווי אויך דער פרויען-פעראיין „עזרה" האָבען צוטיילט איבער טויזענד פעקלעך פאַר די נויטבעדערפטיגטע יודען ביי אונז אין שטאָדט.

דערביי מוז בעמערקט ווערען, אז צו די דאָזיגע אינסטיטוציעס האָבען זיך היי יאָהר געוואָנדען א דאָפּעלטע צאָהל פּעטענטען ווי פאָראַיאָהרען, דאָס בעווייזט, אז די אָרימקייט צווישען יודען וואַקסט פון טאָג צו טאָג.

דער סך הכל: מיר האָבען געהאַט א שווערען פּיטערען יום טוב, ס'בלייבט נאָר איבער זיך צו ווינשען, אז מהיום והלאה זאָלען מיר האָבען בעסערע ימים טובים.

וויעלונער נייעס.

די ערשטע טעג יום-טוב אין וויעלון.

די ערשטע טעג פסח זענען אַדורכגעגאַנגען אונטער'ן צייכען פון דער געדריקטער שטימונג סיי גייסטיג, סיי עקאָנאָמיש. מען האָט זיך נעפּרובט פרעהליך מאַכען, זיך פיהלען מעשה „בני חורין". מיר זענען דאָך נישט אין די פערקנעכטעטע, פינסטערע לאַגע ווי אונזערע עלטערן. מיר זענען דאָך „פרייע" „גלייכגעשטעלטע" בירגער, אונז איז „וואויל", אָבער עס איז געווען ווי מען זאָגט „חתן מאַך דיר א לב", און מען האָט זיך געטרייסט מיט'ן „והוא שעמדה", שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, אַז מיר יודען האָבען זיך געפונען אין א סך שווערע סיטואַציעס, אַ דאַנק יודישע צוררים, אָבער הקב"ה מצילנו מידם, וועלען מיר די איצטיגע שווערע לאַגע אויך איבערלעבען און עס וועט אונז יודען נאָך גוט זיין.

אין דער שוהל.

די שוהל איז „לכבוד" יום טוב געוואָרען „בענייט" מיט... טאָוולען, וועלכע זענען ארייגעשטעלט געוואָרען אויפ'ן אָרט פון די אויסגעהאַקטע שויבען. אמת, עס זעהט נישט אויס זעהר סימפּאַטיש און אודאי נישט עסטעטיש, אָבער דער עולם האָט דאָך געהאַט א סאַטיספאַקציע. וואָס, מיר וועלען ארייגשטעלען נייע שויבען, פערווישען די שענדליכע שפּורען, אַז די ערוויגענע אין היטלער-גייסט לאָבוזעס זאָ'ען אויפסניי קענען מאכען די שוהלש:יבען אלס ציעל פאַר זייערע שטיינער? ניין! זאָלען זיין אויסגעשטעלט די געלע לאַטעס. נישט מיר וועלען זיך פאַר זיי שעהמען, זאָלען זיך שעהמען די, וואָס האָבען נאָך נישט דאָס לעצטע ביסעל בושה און ווירדע פערלוירען, די, וואָס דער אנטיסעמיטיזם האָט זיי נאָך נישט בלינד געמאכט און זייער חוש נישט אויף אַזוי פיעל פערטעמפּט, אַז זיי זאָלען נישט זעהען און נישט פיהלען די חרפה, אַז אַזוי זאָל געשענדעט ווערען א בית-תפלה, א גאָטעס-הויז, אַז ס'זאָל נישט בלייבען כמעט קיין איין גאַנצע שויב און דאָס נישט אין א וויסטען מדבר צווישען האָטענטאָטען, נאָר אין סאַמע צענטרום פון אַ פּאָוויאַטאָווע שטאָדט אין קולטורעלען פּוילען. ניין, קיין איין שויב זאָל נישט אַריינגעמאַכט ווערען, אַזוי לאַנג, ביז מען וועט נישט האָבען די פולסטע גאַראַנטיע, אַז דאָס שענדליכקייט פון כסדר האַקען שויבען וועט זיך נישט אָפּשטעלען!

אָהן אַ כאָר.

שוין לאַנג ווי אין דער וויעלונער שוהל איז נישט געדאַווענט געוואָרען פסח אָהן א כאָר אַזוי ווי היי-יאָהר. אפשר זענען א סך „מצה-בריין און פיין קיכען" - פרעסער, ענטשולדיגט, עסער, צופרידען, וואָס מען איז אַזוי פריה פערטיג מיט'ן דאַווענען, אָבער עס איז פאָרט נישט יום-טוב'דיג, נישט פייערליך, ווי עס איז א דאַווענען מיט אַ שעהן איינגעזינגענעם כאָר, וועלכעס גיט צו התרוממות און הדרת-קודש. נישטווילענדיג מוז מען זיך אָנשטויסען אין אונזער מעלאָמאַן ר' יוסף איזביצקי, וועלכער איז געווען, אַזוי צו זאָגען, דער „מלאך הממונה" אויפ'ן זינגען פון כאָר, דען יעדע מצוה האָט איהר מלאך, איך מיין, אַז יעדע גוטע טהאַט, יעדע וואוילטעטיגע אינסטיטוציע האָט איהר מענש, איהר עקשן, פאַנאַטיקער, וועלכער האָט די געהעריגע פערשטענדניס פאַר דער עגזיסטענץ פון דער זאַך און נאָר א דאַנק איהם, זיין איבערגעבענהייט און אינטענסיוויטעט האַלט זיך די טהאַט אויף, און קוים לאָזט ער אָב די הענד – פאַלט אַלעס איין.

אונזער ר' יוסף איז געווען דער כח-הדוחף, די טרייב-קראַפט פון כאָר, אַז ער זאָל עגזיסטירען און וואָס בעסער קלאַפען. נישט ווייניג מיה און כח האָט ער פערלייגט, געזעהען צו שאַפען מיטגלידער, וואָס זאָלען צאָהלען חודש-אָבצאָהל אויפצוהאַלטען דעם כאָר, אויסגעהרגעט זיך מיט די פּוריגע דאַזאַרעס, אַז זיי זאָלען סובסידירען פאַר'ן כאָר, געזעהען צו פערזאָרגען די פרעמדע משוררים מיט עסען און נאַכטלעגער א. ד. גל. אַזוי איז געווען עטליכע יאָהר דורכאַנאַנד (אפשר 7 יאָהר) און מיטאַמאָל, ער האָט אָבגעלאָזט די הענד און אויס כאָר.

וועגען די סיבה פון דער זאַך וועלען מיר זיך נישט גראַבלען, ס'איז יעדענפאַלס וועגען א פּריוואַטען ענין, געגנוג איז, אז דער „מלאך הממונה" האָט אויפגעהערט צו האָבען די „השגחה" – און אויס מיט דער מצוה – אַ שאָד.

דער אמת'ער חול המועד.

מאַנטאַג איז געווען דער אמת'ער חול-המועד, די געוועלבער געשלאָסען, קיין וועקסעלעך דאַרף מען נישט צאָהלען, האָט דער עולם געפיהלט זיך אָהן עול, געדרעהט זיך אין מאַרק, צוגעקוקט זיך צו דעם מאָדנעם מנהג ווי שקצים טהוען „דענגוסען" און בעגיסען די שיקסעס און צוואָגען זיי אָב אַזוי גרויס ווי זיי זענען, אַנדערע האָבען שפּאַצירט, אָבגעהאַלטען זיצונגען, אין די קינאָ'ס געגאַנגען א. ד. גל. צומאָרגענס אָבער איז שוין געווען אַ בראָך. מען האָט געזעהען אַרומלויפען ווי פערסמ'ם וועגען א גמילת חסד'ל, און דאָ איז אפס כסף, אַנ'ענגעניש אין געלד, דערשטיקט צו ווערען.

אַ פּלא מיט די וויעלונער מצה-בעקער.

א פּלא די מעשה. די מצות אין וויעלון האַלטען א הויכען פּרייז, ווי נישט אין דער גאַנצער פּראָווינץ אַרום, וואו די מצות זענען בעדייטענד ביליגער, און דאָך, רעד מיט די אונטערנעמער, וויינען זיי. אַ סך זאָגען, אַז זיי האָבען געאַרבייט פאַר'ן טייוועל און גאָרנישט פערדינט און א סך, אַז זיי האָבען נאָך צוגעלייגט. אַ מאָדנע זאַך מיט די וויעלונער מצה-בעקער!

טרויעריגע ציפערן

דער בעסטער באַראָמעטער צו מעסטען די אָרימקייט פון א שטאָדט איז „קמחא". לויט די צאָהל מקבלים און נותנים לויט די צאָהל יודישע בעפעלקערונג קען מען זעהען דעם מצב. און דער מצב פון דער וויעלונער יודישער בעפעלקערונג שטעלט זיך פאַר זעהר א שרעקליכער. די צאָהל פון קמחא מקבלים האַלט שוין ביי איבער 300 (פאָראַיאָהר 270). די צאָהל פון די נותנים, וועלכע געפינען זיך אויף דער ליסטע שוין אריינרעכענדיג די יחידים וואָס האָבען נישט בעצאָהלט דעם אָבצאָהל איז 550.

אַזוי ווי די צאָהל פון די יודישע משפחות אין וויעלון איז קרוב 1300 שטעלט זיך פאַר, אַז אויסער 300 אביונים זענען נאָך פערהאַן 450 אַזעלכע וואָס זענען נישט אימשטאַנד צו צאָהלען קיין איין זלאָטי קמחא, אויסער וואָס פון די 550 מקבלים, געפינט זיך זיכער א 100 וואָס נישט זיי דאַרפען צו פיגורירען צווישען די נותנים, נאָר צווישען די מקבלים, קומט אויס אז אפשר צוויי דריטעל (850 געגען 450) פון דער וויעלונער יודישער בעפעלקערונג זענען אביונים, אָרימעלייט. עס איז א שרעקליכע ציפער, א ציפער וואָס ווייזט דעם שרעקליכען פעראָרימונגס-פּראָצעס, פון דער יודישער בעפעלקערונג.

הסוקר.

אליעזר בערקאָוויטש—קהלה פּרעזעס

דעם מאַנטאַג איז פאָרגעקומען א קהלה-זיצונג צוזאַמענגערופען דורך געוועזענעם וויצע-פּרעזעס זלמן הורוויץ פון דער נאָמינירטער קהלה, מיט'ן צוועק צו וועהלען א קהלה פּרעזעס אויפ'ן אָרט פון אָבטרעטענדען פּרעזעס יונג.

אויף די זיצונג זענען געווען אַנוועזענד די דאָזערעס: אשר מענדלעוויטש, העניך קאַמיאָנער, אליעזר בערקאָוויטש, אהרן ליב אַראָנאָוויטש און וועלוועל לעווקאָוויטש.

דער פאָרזיצענדער ערקלערט דאָס אַזוי ווי עס איז דאָ א קוואָרום, טרעט ער צו אַדורכצופיהרען די וואַהלען. די געהיימע וואַהלען האָבען געגעבען פאָלגענדען רעזולטאַט: 4 צעטלען זענען אָבגעגעבען געוואָרען פאַר אליעזר בערקאָוויטש, ביי איין אָבגעהאַלטענע שטימע. דער פאָרזיצענדער הורוויץ שטעלט פעסט, אַז אליעזר בערקאָוויטש איז געוועהלט געוואָרען אַלס פּרעזעס פון דער וויעלונער יודישער קהלה, אויסדריקענדיג דאַביי דעם וואונש, אז בערקאָוויטש וועט פיהרען די קהלה אונפאַרטייאיש, צו דער צופרידענהייט פון דער גאַנצער יודישער בעפעלקערונג ווינשענדיג איהם ערפאָלג.

דער מצב אין דער קהלה

דער פינאַנסיעלער מצב שטעלט זיך פאַר אין דער קהלה גאָרנישט פויגעלדיג. דורך די 2 חדשים וואָס יונג איז נישט טעטיג איז אָנגעוואַקסען א דעפיציט פון 2000 זל. דאָס אויסצאָהלען פון די בעאַמטען פּענסיעס איז געבליבען אונערטרעגליך און עס זעהט שוין באַלד אויס ווי פּערצייטענס, ווי די בעאַמטע האָבען צווישען זיך אַרומגעקריגט און יעדער האָט געוואָלט, אז מען זאָל איהם פריהער אויסצאָהלען.

די סיבה פון דעפיציט איז וואָס, צוליב די שחיטה בעגרענצונג, איז דער איינקונפט געפאַלען פון 2,700 אויף 1.800 א חודש, וועהרענד די הוצאות פון בעאַמטען פּענסיעס בלויז מאַכען אויס 2.500 מאָנאַטליך.

וויפיעל איז געוואָרען פערטיילט קמחא?

די קמחא אקציע איז נאָך נישט אָבגעשלאָסען, ווייל נאָך איז דאָ א סך, צווישען זיי עשירים, וואָס האָבען דעם קמחא-אָבצאָהל נאָך נישט אַריינגעטראָגען.

ביז מאַנטאַג חוה"מועד איז געוואָרען פערטיילט די סומע פון 2050 זל. צווישען דעם 880 פון בעקערס (8 אייווען צו 110 זל.) און 100 זל., וועלכע עס האָט געשפּענדעט ה' פּשעדוואָרסקי, דירעקטאָר פון דער צוקראָווניע. דורכשניטליך האָט בעקומען א פּערזאָן צירקאַ 7 זל.

Wielce Szanowny Czytelniku!

Czy już wiesz, że WORLD-RADIO posiada stale na składzie odbiorniki radiowe przodujących firm krajowych i zagranicznych?

CAPELLO—licencja: Radiofabrik „Ingelen", Wiedeń
HORNYPHON, Wiedeń SELECTRIT-ZERDIK, Wiedeń
KOSMOS S.A, Warszawa RADIO-UNION, Warszawa

— oto firmy, które reprezentujemy.

Przed kupnem odbiornika zasięgnijprzeto u nas bezpłatnej porady fachowej; unikniesz rozczarowania i niepotrzebnych utrapień.

Fachowa i sumienna obsługa — to gwarancja zadowolenia.

Zakłady radiotechniczne
WORLD-RADIO
Spółka Komandytowa
N. M. Panny 24. Telef. 25-75.

אנ'אייניקעל פון די שפאנישע אנוסים געהט היינט איבער צום יודענטום.

אין איינער פון די היגע פראנצויזי-שע פאבריקען פערנעמט זינט צוויי יאהר א הויכען פאסטען דער אינזש. ב. א. פון א פראנצויזישער שטאדט, הארט ביי דער שפאנישער גרעניץ. דער דאזיגער אינזשיניער האט זיך זייט א צייט אנגעהויבען צו אינטערע-סירען מיט דער יודישער לאגע און אפט האט ער בעויהרט דאס דאזיגע טעמא מיט די יודען, וועלכע פלעגען קומען אין דער פאבריק אריין.

איינציגוויז האט ער זיך אנגעהויבען פערטרויען פאר די יודען, אז עס ציהט איהם צום יודענטום און ער וואלט גע-וואלט געהערען צו דעם פאלק, וואס ווערט אממעהרסטען געפייניגט. סוף כל סוף איז ער אין דער בעגלייטונג פון צוויי יודישע פריינד געקומען אין הי-גען ראבינאט, וואו ער האט פארגע-לייגט זיין בקשה. בעת'ן געשפרעך האט זיך ארויסגעוויזען, אז דער דערמאנטער אינזשיניער שטאמט פון די אנוסים פון שפאניען און אט דאס דאזיגע יודישע בלוט האט זיך אין איהם איצט אבגע-רופען.

דער ראבינאט האט פארגעברייט די געהעריגע פארמאליטעטען און בע-שטימט אדורכצופיהרען די ברית צע-רעמאניע אויף דער בקשה פון אינזש., וועלכער וויל, אז דער דאזיגער אקט פון איבערגעהען צום יודענטום זאל טראגען א פייערליכען כאראקטער, איז בעשלאסען געווארען, אז דער ברית פון 32-יעהריגען גר זאל פאר-קומען אין דער יודישער קהלה היינט 12 א זייגער מיטאג, צו וועלכען עס זענען אויך איינגעלאדען געווארען די מיטגלידער פון ראט און פערוואלטונג.

ביי דער אפעראציע, וועלכע עס פיהרט אדורך דער מוהל ר' בעריש פלאוונער, וועלען אויך זיין אנוועזענד די דאקטוירים, ה. גייסלער און ד. קאגאן. סנדק וועט זיין דער דיין ר' יוסף פראקאש.

ווי מיר דערוויסען זיך, זאלען אויך אנוועזענד זיין בעת'ן ברית דעם אינ-זשיניערס עטליכע קאלעגען פון דער היגער פראנצויזישער קאלאניע.

היינט — די פרעמיערע פון „פרעהליכען ציגיינער".

מען מוז זאגען דעם אמת, אז דזשעק רעכטצייט, אלא שליוקאוויטש מיט זייער ערשטקלאסיגען אנסאמבל האבען גענו-מען דעם היגען טעאטער-עולם און יע-דען אווענד איז דער זאל איבערפולט מיט בעזוכער, וועלכע געהען אהיים צופרידען פון די פארשטעלונגען.

נאכ'ן גרויסען ערפאלג פון דער פיעסע „אונגעזעצליכע קינדער", ווערט היינט אווענד געגעבען די פרעמיערע פון „פרעהליכען ציגיינער", מיט פיעל געזאנג-נומערן און טענץ.

מארגען פרייטאג, 9 אווענד, ווערט געשפילט צום צווייטען מאל „דער פרעהליכער ציגיינער". שבת 4 בייטאג א נאכמיטאג-פארשטעלונג פון „פרעה-ליכען ציגיינער".

שבת אויפדערנאכט — די דריטע פרעמיערע, ס'ווערט געשפילט „דער אדעסער טענצער", אין דער דאזיגער פיעסע ווערט אויף דער ביהנע געוויזען א קאבארעט.

אין די נייע צוויי אפערעטען ווייזט דזשעק רעכטצייט ארויס זיין אמת'ן טאלאנט. דאס זענען זיינע גלאנץ לייס-טונגען, וואס האבען אין ווארשא ארויס-גערופען בעגייסטערונג און גענומען דעם עולם מיט שטורם.

די אלע אפערעטען ווערען צום ער-שטען מאל געוויזען אין טשענסטאכאוו. די היגע טעאטער-בעזוכער וועלען זיכער אויסנוצען די זעלטענע געלעגענהייט און מאסענווייז בעזוכען די פארשטע-לונגען.

בילעטען היינט צו בעקומען אין דרוקעריי פון ה' באטשאן, אלעע 6 און יום-טוב פון 11 פריה ביי דער קאסע פון טעאטער.

היינט — די פרעמיערע פון „פרעהליכע קבצנים" אין קינא „סטילאווי"

דזשיגאן און שומאכער אין דער שפיץ פון א רייה בעסטע ארטיסטען בעצווינגען דעם קריזיס.

אינ'ם קלייגעם שטעדטיל האט זיך בליץ שנעל פערשפרייט די ידיעה, אז די צוויי חברים קאפל און נפתלי האבען אויף די שכנות'דיגע פעלדער ענטדעקט נאפט-קוואלען. פול מיט האפנונג מאכען זיי א שותפות, אבער זייערע געמיינזא-מע פלענער טרעפען אן אויף טויזענדער שוועריגקייטען.

צוערשט האבען זיי בעשווערט זייער ארבייט די אייגענע ווייבער, וועלכע פערבינדען זייערע אייגענע פלענער מיט'ן נייעם שותפות. אויסער דעם האט נפתלי'ס טאכטער, וועלכע האט זיך פערליבט אין אנ'ארטיסט, נישט געוואלט מסכים זיין אויפ'ן שידוך מיט'ן אמערי-קאנער, נור ענטלויפט אין דער הויפט-שטאדט, וואוהין זי פיהרט צופעליג אריבער דעם צוגעגרייטען פלאן פון איהר פאטער.

די פערצווייפעלטע נפתלי און קאפל זענען אוועק זוכען גיטעלע'ן. די דאזיגע זוכענישען זענען פול מיט קאמישע און ריהרענדע מאמענטען, אבער סוף כל סוף געלונגט זיי אויסצוגעפונען גיטעלע'ן און זייער פלאן. נפתלי איז מסכים צו איהר התונה מיט'ן ארטיסט און פיהרט דערנאך א גליקליך, ערפאלגרייך לעבען. ווייניגער גליקליך ענדיגען זיך די אי-לוזיעס פון די שותפים, וועלכע ווערען געוווא... נאכ'ן צוריקקומען אין שטעד-טיל אויין, אז אויף די פעלדער זענען גארנישט פערהאן קיין נאפט-קוואלען.

כדאי צו בעמערקען, אז דער פילם ווערט דעמאנסטרירט גלייכצייטיג מיט ווארשא, וואו די פרעמיערע איז ערשט די טעג פארגעקומען און אלעמען ענט-ציקט.

אין די „פרעהליכע קבצנים" נעמען אנטייל די בעסטע סטארען פון דעם יודישען פילם, די בעסטע ארטיסטען פונ'ם יודישען טעאטער, ווי: ש. דזיגאן, י. שומאכער, חנה לעווין, רות טורקאוו, זשעני לאוויץ, מ. באזשיק, ס. נאטאן, מ. ברין, קאסווינער, גארבאזש, א. פעל, ה. הארט א. אנד.

דאס גיט די גאראנטיע, אז דער פילם שטעהט אויף א הויכען ניוואו און די בעזוכער וועלען האבען דעם אמת'ן נחת רוח.

די חגאות אדורך פערהעלטניסמעסיג רוהיג.

ס'איז שוין א בעוואוסטע זאך, אז ווען ס'קומען אן חגאות, קומען דאן פאר געשלעגען, מעסער-שטעכערייען, וואס ווערען אבגעטהון דורך פערשידע-נע טונקעלע עלעמענטען און אויך דורך אזעלכע, וועלכע שיכור'ן זיך אן.

די צוויי טעג, זונטאג און מאנטאג, זענען היי יאהר אדורך פערהעלטניסמע-סיג רוהיג און די פאליציי האט דערי-בער געהאט ווייניגער ארבייט.

ס'זענען אויסגעבראכען קלייגע פאמי-ליארע „אינצידענטען" ביים ביטערן טראפען, וועלכע ס'האבען אבער באלד ליקווידירט די היימישע.

צווישען די גרעסערע געשלעגען דארף פערנאטירט ווערען דער אנפאל מאנטאג אווענד אויף דאמבראווסקי גאס אויף א געוויסען טאפיל פאלוק, וועל-כער האט בעקומען מיט א מעסער אין דער זייט פון אנ'אונבעקאנטען, ווען ס'איז נאך נישט געלונגען פעסטצושטע-לען זיין נאמען. דער פערוואונדעטער איז איבערגעפיהרט געווארען אין שטאד-טישען שפיטאל אויף קוראציע.

אויך אין טשענסטאכאווער פאוויאט איז נישט פערנאטירט געווארען קיין גרעסערע בלוטיגע קריגערייען ביים גלעזעל, וואס איז אין די דערפער א נארמאלע ערשיינונג.

בלויז איין רויב-אנפאל איז אויסגע-פיהרט געווארען אין דארף צישיע. די אנפאלער האבען טעראריזירט דעם בעל-הבית און האבען זיך נאך מיט איהם גאנץ פיין פונאנדערגעשמועסט.

נאכ'ן אויספיהרען דאס שטיקעל אר-בייט זענען זיי אוועק. די פאליציי, וועמען ס'איז בעקאנט די נעמען, פיהרט אנ'אויספארשונג.

ד"ר ברוידע אין טשענסטאכאוו.

נאך לענגערע בעמיהונגען מצד דעם יודאאיסטישען אינסטיטוט איז געלונגען צו בעקומען די הסכמה פונ'ם בעריהמ-טען געלעהרטען הרב ד"ר ברוידע, אז ער זאל קומען קיין טשענסטאכאוו אויף א רעפעראט.

דער רעפעראט, וועלכער ווערט ער-ווארט מיט גרויס שפאנונג, וועט פאר-קומען זונטאג, דעם 11 אפריל.

דער געזונד-צושטאנד פון די גע-ליטענע יודען בעת דער טארפעדא-קאטאסטראפע.

דאנערשטאג אין אווענד, אין טאג ווען ס'איז געשעהן די קאטאסטראפע מיט'ן טארפעדא צוג, איז ארויסגערופען געווארען נאך טשענסטאכאוו דער בע-ריהמטער קראקאווער פראפ. נאוויצקי, וועלכער האט נאכ'ן אונטערזוכען דעם דר. וואלבערג זיך ארויסגעזאגט געגען באלדיגען אמפוטירען דעם פוס און פעראָרדענט דערווייל אנדערע הייל-מיטלען. דערזעלבער פראפעסאר האט אויך בעזוכט דעם אדוו. קאנארסקי, וועמעס צושטאנד ער האט אנערקענט פאר צופרידענשטעלענד, ווי אויך דעם דיר. פרושיצקי, ביי וועלכען ער האט פעסטגעשטעלט עטליכע צוגבראכענע ריפען.

ווי מיר דערוויסען זיך ווייטער איז אין פערלויף פון די יום-טוב-טעג איינ-געטרעטען א פערבעסערונג אינ'ם גע-זונד-צושטאנד פון די דערמאנטע געלי-טענע און ספעציעל בנוגע דר. וואלבערג איז פערהאן א האפנונג, אז ס'וועט געלונגען איהם אויסצוהיילען דעם פוס.

אין דער שטאדט-שוהל האט מען דעם ערשטען טאג פסח פאר'ן דאווגען געזאגט תהלים פאר'ן געזונד פון אדוו. קאנארסקי, דר. וואלבערג און דיר. פרושיצקי און זיי אויך געמאכט „מי-שבירך'ס". אויך כמעט אין אלע בתי-תפלות זענען געמאכט געווארען „מי-שבירך'ס" פאר דיזעלבע קאטאסטראפע-געליטענע.

די געליטענע אדוו. קאנארסקי, דר. וואלבערג און דיר. פרושיצקי בעקומען פון טשענסטאכאוו און פון דער פרעמד מאסען טעלעגראפישע און שריפטליכע בעגריסונגען צו זייער ניצול-ווערען פון דער גרויסער געפאהר און וואונשען פון באלדיגען צוריקקעהרען צום געזונד.

בעזוכט די בילדער - אויסשטעלונג פון קינסטלער בן-ציון צוקערמאן.

זונטאג, 5 אווענד, איז אין שעהנעם לאקאל פון „געזעלשאפטליכען קלוב", פארגעקומען די ערעפנונג פון דער בילדער-אויסשטעלונג פון בעוואוסטען קינסטלער בן ציון צוקערמאן.

די ערעפנונג איז פארגעקומען אין דער אנוועזענהייט פון א גרויסער צאהל רעפרעזענטאנטען פון דער היגער יודי-שער אינטעליגענץ, פרעסע-פארשטעהער א. אנד., וועלכע האבען זיך וואַרים אבגערופען אויף די ארבייטען און לייסטונגען פון קינסטלער.

די היגע ברייטע מאסען וועלען זיכער אויסנוצען די געלעגענהייט און בעזוכען די אויסשטעלונג, צווייטע אלעע 35, פראנט, צווייטער שטאק.

א דאנק פון מארשאל רידז-שמיגלי

דער היגער שטאדט-פרעזידענט ה' י. שמשאדראווסקי האט דערהאלטען פון גענעראל אינספעקטאראט פון די מילי-טערישע כחות פאלגענדען בריעף:

„אויפ'ן אדרעס פון שטאדט-פרעזי-דענט שיק איך דעם הארציגסטען דאנק פאר די וואונשען אין מיין געבורטס-טאג, ווי אויך פאר'ן שעהנעם ארטיס-טישען אדרעס.

רידז-שמיגלי".

עפענטליכע ציהונג פון דער טשענ-סטאכאווער קאנווערסיע-הלואה.

אין הסכם מיט'ן פלאן איינצופיהרען די 6 פראצענטיגע טשענסטאכאווער קאנווערסיע-הלואה וועט היינט, דעם 1 אפריל 10 א זייגער פריה אינ'ם ראט-הויז-בנין, צימער נר. 11, פארקומען אנ'עפענטליכע ציהונג פון די אבליגא-ציעס פון דער דערמאנטער הלואה. עס וועלען זוכה בגורל-זיין 4 אבליגאציעס צו 83 זל., 14 אבליגאציעס צו 16 זל. און 70 אבליגאציעס צו 166 זלאטעס. די אבליגאציעס, וואס וועלען זוכה-בגורל זיין וועלען רעאליזירט ווערען ערשט נאך 6 חדשים.

ליקווידירט דעם שטרייק אין דער פאבריק „סטראדאם".

אין דער פאבריק פון יוטע-אויסאר-בייטונגען „סטראדאם", האבען, ווי אונ-זערע לעזער איז בעקאנט, די דאר-טיגע גייסטיגע ארבייטער אנגעהוי-בען מיט דריי וואכען צוריק א שטרייק, פערבינדען מיט אנ'אקופאציע פון די פאבריקס-ביורעס. די שטרייקענדע פער-לאנגען א הוספה פון די לויהנען און צו שליסען א קאלעקטיווען אבמאך.

אין צוזאמענהאנג דערמיט האט דער פערבאנד פון די האנדעלס אנגעשטעלטע אין סאסנאוויץ זיך געווענדעט צום הויפט-ארבייטס איגספעקטאר קלאט מיט דער בקשה וועגען אנ'אינטערווענץ.

אין רעזולטאט האט אינזש. קלאט ארויסגערוקט געוויסע פערשטענדיגונגס-פונקטען, וועלכע זענען דורךביידע צדדים אנגענומען געווארען. די שטריי-קענדע האבען בעקומען א געוויסע הוספה, צוליב וואס זיי האבען פער-לאזט די אקופאציע לאקאלען און צוריק צוגעטרעטען צו דער ארבייט.

ליסטע פון די שאדענס בעת'ן גרויספוילישען אויפשטאנד.

די שטאדט פערוואלטונג מאכט בע-קאנט, אז דאס אינערן-מיניסטעריום האט צוגעשיקט דער שטאדט טשענסטאכאוו א בוך א. ט. „ליסטע פון די שאדענס פון גרויספוילישען אויפשטאנד אין די יאהרען 1918–19".

די דאזיגע היגע איינוואוינער, וואס אינטערעסירען זיך מיט די געפאלענע בעת'ן אויפשטאנד, קענען זיך ווענדען נאך אינפארמאציעס צום סטאראסטוואַ-רעפערענט באלעסלאוו ראטייסקי (סטא-ראסטווא בנין, 1 טער שטאק, צימער נר. 128).

געפאלען די שטערבליכקייט אין טשענסטאכאוו.

אין משך פון דער פויריגער וואך איז שטארק געפאלען די שטערבליכ-קייט אין אונזער שטאדט,

עס זענען געשטארבען 10 פערזאן, דערונטער 6 קריסטען און 4 יודען.

עגזיסטירט פון 1898 יאהר.
אין דער גוט-בעקאנטער
דרוקעריי פון
ב. באטשאן
1 אלעע 6
טעלעפ. 22-01
ווערט אויסגעפיהרט שעהן און אקוראט אלערארט דרוק-ארבייט,
— ווי: —
בריעף-בויגען
קאפערטען
פאסט-קארטען
חתונה-קארטען
בראשורען
קוויטאריושען
אפישען
פלוג-צעטלען
קלעפסידרעס
א. ד. גל. ביליגער ווי איבעראל.
בעמערקונג: קלעפסידרעס ווערען אויסגעפערטיגט און אויסגעקלעבט אין משך פון 1 שעה.

אייניגע ווערטער וועגען דער בילדער-אויסשטעלונג פון בן-ציון צוקערמאן

בן-ציון צוקערמאן פערנעמט אין דער געשיכטע פון מאלעריי א זעהר חשוב'ן פלאץ. דער דאזיגער ארטיסט וואנדערער, וועלכער האט זיך ארויסגעריסען פון געטא פאר דער קונסט, האט בעזוכט כמעט די גאנצע וועלט. זיין קינסטלע-רישע אויג האט אויפגעכאפט אין די וועלט רעזידענצען אלץ, וואס איז איהם נויטיג געווען פאר זיין ווייטערדיגען שטודיום.

פיעל מבינים האבען געפרובט איהם צושרייבען עקספרעסיאניסטישע נייגונ-גען. אבער דאס איז נישט אמת. אין זיינע בילדער איז נישט פערהאן קיין שום שפאר פון עקסטראוואגאנץ און קאמפליצירטע סימבאליק. אלץ איז ביי איהם קלאר, גראדליניג. אהן שום אנ-שטרענגונג קען יעדער ארויסלייענען פון בילד דעם אויטאר'ס געדאנקען, וואס ער וויל און וואס ער מיינט. צוקערמאן איז, אזוי צו זאגען, אנ'ארכיטעקטאניסט און קאלאריסט. ער האט אנ'אריגינעלען צוגאנג צו יעדער טעמע. ביי איהם לעבען די בילדער אבער זיי שטארבען. לאכען אדער וויינען, אבהענגיג פון דער שטימונג פון קינסטלער.

קורץ: די אויסשטעלונג איז אינטע-רעסאנט און ווערטפול.

פון קאמיק

מאנטאג, דעם ערשטען טאג חוה"מ איז פארגעקומען די ערעפנונג פון א גמ"ח-קאסע ביים אנטייל פון די פאר-שטעהער פון דער קלאבוצקער גמ"ח קאסע. פרעזעס משה זיגעלבוים, סעק-רעטאר ליב שמולעוויטש, ווייסמאן, לעווקאוויטש, פרעזעס פון קליינהענ-דלער אברהם דיאמענט. די ערעפנונג האבען בייגעוואוינט כמעט אלע היגע יודען, וועלכע האבען זיך גלייכצייטיג דעקלארירט אלס מיטגלידער. עס איז אויפ'ן ארט געזאמעלט געווארען 65 זל. די קלאבוצקער גמ"ח האט געגע-בען די ערשטע 10 זל.

גלייכצייטיג איז געווארען אויסגע-וועהלט א פערוואלטונג פון 7 פערזאן: פרעזעס יעקב קארפין, וויצע פרעזעס פינטשע איינהארן, סעקרעטאר אברהם ישכר ריכטיגער, קאסירער נפתלי גליקס-מאן, מאנטשע גראהמאן, נפתלי צו-קערמאן, יעקב גאבראווסקי און צוויי פערטרעטער יחזקאל שלאמאוויטש און איצעק איזביצקי ווי אויך א רעווי-זיאנס קאמיסיע. מיט דעם איז די פער-זאמלונג געשלאסען.

„נאפשוד" (ליפין) — „בריגאדא" 2 : 4.

פערג. זונטאג האט זיך אין טשענ-סטאכאוו אנגעהויבען דער פוטבאל-סע-זאן מיט'ן מעטש צווישען „נאפשוד" פון ליפין און דער ארטיגער „בריגאדא", וועלכער האט זיך געענדיגט מיט'ן נצחון פון די געסט 2:4.

KINO „EDEN".
פון זונטאג, ד. 28 מערץ ד. י.
גרויסער יום-טוב-פראגראם.
O piętro wyżej
מיט'ן ליבלינג פון פובליקום ע. באדא

Kino „LUNA"
נארמא שערער
דזשאן בארימאר
אינ'ם מעכטיגסטען געזאנג פון ליעבע
ROMEO i JULIA
לויט וו. שעקספיר.
ביז זונטאג יעדען טאג אנהויב 3.30
שירליי טעמפל אינ'ם פילם
Bogate Biedactwo